

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Mateja Šmigoc

Mentor: pred. Marko Kosin

Somentorica: mag. Kristina Plavšak

KOMUNICIRANJE V DIPLOMACIJI

Diplomsko delo

Ljubljana, december 2003

Mami in atiju.

A diplomat these days is nothing but a head-waiter who's allowed to sit down occasionally.
PETER USTINOV

Največja zahvala gre gospodu Kosinu in Kristini Plavšak za izjemno kreativno sodelovanje in za znanje in izkušnje, ki sta jih nesebično delila z mano. Iskrena hvala vsem, ki ste mi stali ob strani in me bodrili pri delu!

KAZALO

1. UVOD	6
1.1 METODOLOGIJA	7
2. OPREDELITEV POJMOV	12
3. KOMUNICIRANJE V DIPLOMACIJI.....	16
4. SMERI IN NIVOJI KOMUNICIRANJA V DIPLOMACIJI.....	26
5. INTERNO KOMUNICIRANJE	31
6. EKSTERNO KOMUNICIRANJE.....	34
6.1 DIPLOMACIJA NA VRHU - <i>SUMMITRY</i>	36
7. DIPLOMACIJA V ODNOSU Z JAVNOSTMI.....	39
8. DIPLOMATSKO KOMUNICIRANJE, DIPLOMATSKE FUNKCIJE IN FUNKCIJE DIPLOMATOV	44
9. SPLOŠNA PRAVILA DIPLOMATSKEGA KOMUNICIRANJA IN STIKOV.....	47
9.1 DIPLOMACIJA IZVEN URADNIH PROSTOROV.....	49
10. DIPLOMATSKI JEZIK IN STIL	50
10.1 STIL	52
10.2 DIPLOMATSKI ŽARGON.....	52
10.3 STATUS IN POMEN SLOVENSKEGA JEZIKA V DIPLOMACIJI.....	53
11. NAČINI DIPLOMATSKEGA KOMUNICIRANJA.....	54
10.4 USTNO KOMUNICIRANJE	54

11. 5 PISNO KOMUNICIRANJE – DIPLOMATSKA KORESPONDENCA	57
11. 3 TELEKOMUNIKACIJSKE TEHNOLOGIJE IN POMEN NJIHOVEGA RAZVOJA ZA DIPLOMACIJO	64
12. ZAKLJUČEK	68
13. LITERATURA	71
SEKUNDARNI VIRI	71
PRIMARNI VIRI	75
<u>OSEBNI POGOVORI</u>	75
PRILOGA	76
<u>DIPLOMATSKO KOMUNICIRANJE V PRAVNI AKTIH</u>	76
DUNAJSKA KONVENCIJA O DIPLOMATSKIH ODNOSIH	76
DUNAJSKA KONVENCIJA O KONZULARNIH ODNOSIH	77
KONVENCIJA O SPECIALNIH MISIJAH	77
DUNAJSKA KONVENCIJA O PREDSTAVLJANJU DRŽAV V NJIHOVIH ODNOSIH Z MEDNARODNIMI ORGANIZACIJAMI UNIVERZALNEGA ZNAČAJA	78

1. UVOD

Komunikacija je bistvo, esenca diplomacije. Razvoj diplomacije in meddržavne komunikacije je tako rekoč simultan. Sama diplomacija se je razvila iz potrebe po redni in institucionalizirani komunikaciji med državami. Diplomacije brez komunikacije in akta komuniciranja ni, je njeno sredstvo v sodelovanju in soobstoju držav v mednarodnem (fizičnem) prostoru in obratno, tudi diplomacija je v službi komunikacije.

Trdimo lahko, da je danes, po nekaj stoletjih meddržavnih stikov na visoki predstavniki ravni, komuniciranje v diplomaciji stalnica. Bistvo takih stikov je bilo komuniciranje, ki je služilo za obveščanje, izmenjavo informacij, pogajanja in podobno. Tudi danes je tako, vendar s to razliko, da telekomunikacijska sredstva omogočajo enostaven prenos informacij, letala omogočajo stalno prisotnost visokih državnih predstavnikov brez večjih časovnih zadržkov in nenazadnje, množični mediji naznanjajo vpletenost javnosti tudi v tanke pore zunanjepolitičnega telesa. Z napredovanjem komunikacijskih tehnologij in odkrivanjem novih kanalov komuniciranja se spreminja ter širi obseg in način komunikacije – namen in vloga pa ostajata enaki. Diplomacija mora izpolnjevati svoje osnovne naloge: predstavljati svojo državo in varovati njene interese, obveščati o dogajanjih v državi, kjer se misija nahaja, pa še sodelovati v (multilateralnih in bilateralnih) pogajanjih. Razvoj se odražata predvsem v strukturi in obsegu diplomatske službe posameznih držav. Tako na primer odpirajo nove oddelke, ki so namenjeni komuniciranju z javnostmi in vse pogosteje je prisotna diplomacija na vrhu. Zunanja komunikacija ne zajema več zgolj skop dialoga z drugimi državami. Multilateralna in parlamentarna diplomacija (mednarodnih vladnih organizacij) sta stalni člen v mednarodnem prostoru, v katerega se vključuje vse večje število akterjev mednarodne skupnosti. Notranja komunikacija v diplomatskem sistemu neke države se je razvila in formirala skupaj z razvojem. Množični mediji so s transparentnostjo demokratičnih procesov prisilili tudi vladne službe, da se posvetijo komunikaciji z javnostmi, da jih obveščajo o svojem delu in se trudijo pridobiti njihovo podporo. Prav tako je razumevanje tujih javnosti zelo pomembno za izvajanje zunanje politike vsake države.

Vprašanje komuniciranja v diplomaciji je izjemno obširno. Obstaja veliko število razprav in raziskav, ki se posvečajo posameznim področjem komunikacij, tehnikam komuniciranja (pogajanja, ...), virom, komunikacijskim kanalom in drugim »podrobnostim«. Drevesa so tista, ki so vse pogosteje deležna natančne analize. Vrsta drevesa, skorja, njegovi listi, pa bolezni in življenje so srž obsežnih razprav, ki prodirajo v bistvo obstoja in pomena elementov. Pri tem pa pogosto pozabimo na gozd, ki je konec koncev združba in sistem, v

katerem drevesa obstajajo in nudijo življenje celotnemu ekositemu. Prav to je tisto, kar me zanima v tej nalogi. Celoten obseg komuniciranja v diplomaciji bo predmet obravnave mojega dela, pri čemer se bom trudila prikazati nekatere pomembne podrobnosti. Kljub obravnavi nekaterih »vejic in listkov« se bom trudila obdržati perspektivo, s katere je pregledno viden gozd - celoten sistem komuniciranja v diplomaciji.

1.1 METODOLOGIJA

ŠIRŠI RAZSKOVALNI PROBLEM

Za širši raziskovalni problem sem zastavila komuniciranje v diplomaciji. Torej, kje in kako poteka komuniciranje ter kaj komunikacija pomeni za diplomacijo.

OŽJI RAZSKOVALNI PROBLEM

V sistemu diplomatske komunikacije želim poiskati akterje diplomatske komunikacije, prikazati kanale komuniciranja v diplomaciji ter opredeliti diplomatski jezik in stil.

HIPOTEZA IN DELOVNA VPRAŠANJA

V diplomskem delu bom skušala dokazati osnovno hipotezo, ki trdi sledeče:

DIPLOMATSKI STIKI IN KOMUNICIRANJE SO USTALJENI V MEDNARODNEM KOMUNIKACIJSKEM SISTEMU, VENDAR PRIHAJA DO SPREMEMB V PRAKSAH KOMUNICIRANJA V DIPLOMACIJI ZARADI TEHNOLOŠKEGA RAZVOJA KOMUNIKACIJSKIH SREDSTEV.

Ta konstantnost in rigidnost diplomatskih praks se danes odraža predvsem v diplomatskem pravu, diplomatskih običajih¹ in ceremonialu. Tega v nalogi ne bom obravnavala podrobneje, navajam pa v prilogi deklaracije in člene, ki urejajo področje diplomatskega komuniciranja.

Spremembe v komuniciranju v diplomaciji je mogoče pokazati s posameznimi spremembami, ki zadevajo tako komuniciranje. Prihaja do pojava:

1. novih akterjev (in posredno vsebin) v komunikacijski izmenjavi,
2. novih kanalov komuniciranja v diplomaciji,

¹ To je posebna kategorija norm, ki pa niso povzdignjene na raven pravnih norm. Zaradi neupoštevanja običajev »/.../« države sicer še ne prevzemajo nobene pravne odgovornosti, kot bi jo, če bi kršile mednarodne norme, vendar pa tudi običaj, tako kot pravna norma, vsebuje določeno zapoved in grozi s sankcijo. Mednarodni običaj je namreč posledica dolgotrajnega načina obnašanja, ki deluje kot poklicno in etično pravilo. Kršitev diplomatskega običaja je kršitev diplomatske etike in pomeni resno diplomatsko nekorektnost s praviloma dolgotrajnimi posledicami za reputacijo vršilca.« (Simoniti, 1994a: 18-19)

3. novih stilov komuniciranja (t.j. oblik in praks),
4. sprememb v funkcijah diplomatov.

V nalogi bom skušala pokazati spremembe v komuniciranju v diplomaciji z vprašanjem ali dejansko prihaja do teh sprememb, zakaj in na kakšen način.

Ob tem bom v nalogi skušala odgovoriti na štiri delovna vprašanja, s katerimi želim podrobneje (kolikor dopušča obseg) osvetliti področje komuniciranja v diplomaciji.

1. Kaj je komunikacija v diplomaciji?
2. Kdo so akterji oziroma subjekti diplomatske komunikacije?
3. Kako in kje se odvija diplomatska komunikacija ter katera področja zajema?
4. Jezik, stil in žargon diplomatskega komuniciranja.

Diplomsko delo je usmerjeno predvsem na funkcionalno plat komuniciranja, komunikacijske strategije in procese v diplomaciji. Posveča se predvsem opisom in razlagam posameznih vprašanj. Obravnava le omejeno število primerov, ki se tematsko vežejo na vsebino in so bili opisani v obravnavani literaturi ali sem jih sama poiskala v sodobni diplomatski praksi z namenom, da bi bolj plastično predstavila teoretično razlago problema. Vendar pa, zaradi že prej časovne omenjene in omejitve obsega, to niso študije primerov.

Spodaj navedeni metodološki pristopi se opirajo na uporabo sekundarne literature in podatkov, ki izvirajo iz osebnih pogovorov oziroma intervjujev.

RAZISKOVALNE METODE

Za tako opredeljen predmet proučevanja so bili opravljeni naslednji metodološki pristopi:

- konceptualna analiza pri določanju pomena posameznih pojmov oziroma njihovih definicij ter odnosov med njimi,
- deskriptivna in analitična metoda pri obravnavi vrst in načinov diplomatske komunikacije,
- generiranje in sintetiziranje podatkov,
- primarna in sekundarna analiza besedila,
- osebni razgovor oziroma intervju,
- primerjalna metoda,
- subjektivna presoja.

Zaradi sistematične analize komuniciranja v diplomaciji sem v nalogi uvedla tridelno klasifikacijo nivojev komuniciranja, ki zajema vse komunikacijske tokove oziroma smeri in predstavlja mednarodni komunikacijski sistem.

STRUKTURA NALOGE

- 1. poglavje

Uvod opredeljuje tematiko, ki jo bom obravnavala v nalogi. V njem sem postavila hipotezo in razložila na kakšen način jo bom skušala potrditi. Prikazuje uporabljene metodološke pristope in razlaga strukturo naloge.

- 2. poglavje

Opredelila sem ključne pojme, ki se pojavljajo skozi nalogo. Iskala sem opredelitve diplomacije, ki poudarijo njeno komunikacijsko razsežnost. Prav tako sem opredelila pojem komuniciranja in pokazala, da diplomatsko komuniciranje (po tradicionalistični opredelitvi) zajema zgolj del komuniciranja v diplomaciji.

Pri določanju pomena posameznih pojmov oziroma njihovih definicij ter odnosov med njimi sem uporabila konceptualno analizo in končno odločila o njihovi pomembnosti (glede na zastavljeno hipotezo) po subjektivni presoji.

- 3. poglavje

Poglavje »Komuniciranje v diplomaciji« odgovarja na vprašanje, kdo so dejansko osebe, ki sodelujejo v diplomatski komunikacijski izmenjavi in od kod izvirajo njihova pooblastila. Prav tako poglavje kaže, če (in kako) prihaja do pojava novih akterjev. Na tem mestu tudi razložim kako komunicirajo ministrstva za zunanje zadeve.

- 4. poglavje

Poglavje »Smeri in nivoji komuniciranja v diplomaciji« predstavlja zgradbo komunikacijskega sistema v diplomaciji. Z upoštevanjem Nickove klasifikacije komuniciranja po smereh v katerih potekajo (komunikator - recipient) sem razmislila o zgradbi mednarodnega komunikacijskega sistema nekoliko bolj plastično in združila smeri glede na lastnosti. Glede na to, da se jezik, način in forma komuniciranja bistveno razlikujejo, glede na prejemnika sporočila, je pametno govoriti o obsegu ali celo o nivojih komuniciranja. Katerikoli primer problema oziroma teme, ki jo država (načeloma vlada oziroma diplomatska služba) želi sporočiti, se bo v obliki komunikacije oziroma sporočanja, bistveno razlikoval glede na to, komu bo namenjena. Če bo sporočilo namenjeno lastni diplomatsko-konzularni službi bo vsebovalo natančno opredelitev z

razširjeno razlago in napotki za delovanje. V primeru, da bo sporočilo namenjeno v mednarodni prostor (drugim subjektom mednarodne skupnosti²) bo vsebovalo dodatna opozorila, opravičila ali pojasnila. Prav tako bo način (in sredstva) komuniciranja drugačen, če bo šlo za obvestilo za javnost³ (domačo, tujo ali mednarodno). Bistvene razlike so v stilu, žargonu, jeziku in vrsti komunikacijskega kanala, ki ga bodo uporabili za posredovanje sporočila. Jasno je, da tukaj ne gre za enosmerni tok podajanja informacij, ampak za dialog.

V nalogi bom skušala uvesti delitev diplomatskega komuniciranja na tri nivoje in jih združiti z Nickovimi smermi komunikacije.

- 5. poglavje

Poglavje »Interno komuniciranje« predstavlja interno komuniciranje kot prvi nivo komuniciranja v diplomaciji. Predstavlja značilnosti internega komuniciranja, opredeli smeri komuniciranja in način kako komunikacija poteka.

- 6. poglavje

Poglavje »Eksterno komuniciranje« predstavlja eksterno komuniciranje oziroma prostor, kjer se odvija prava diplomatska komunikacija. Opredeli smeri komunikacije in označi na katerih mestih lahko govorimo o spremembah – neposredno komuniciranje med ministrstvi za zunanje zadeve, diplomacija na vrhu, *shuttle* diplomacija.

- 7. poglavje

Poglavje »Diplomacija v odnosu z javnostmi« obravnava odnose z javnostmi kot izjemno pomemben del sodobne diplomacije. Opredeli pomen javnosti, sprašuje se o obstoju mednarodnih javnosti, o odprtosti oziroma tajnosti diplomatske komunikacije in javni diplomaciji.

- 8. poglavje

V poglavju »Diplomatsko komuniciranje, diplomatske funkcije in funkcije diplomatov« so predstavljene funkcije diplomacije in funkcije diplomatov ter spremembe do katerih na tem področju prihaja.

- 9. poglavje

Diplomatsko komuniciranje je medkulturno komuniciranje in zato je pomembno, da komuniciranje in stike urejajo neka splošna pravila. Obenem poglavje »Splošna pravila diplomatskega komuniciranja in stikov« omenja tudi diplomacijo izven uradnih prostorov.

² Po Singerju so subjekti mednarodne skupnosti internacionalne entitete, ekstranacionalne entitete, nacionalne države, mednarodne koalicije, mednarodne (vladne in nevladne) organizacije in posamezniki (Singer v Benko 1997: 22).

- 10. poglavje

Poglavje »Diplomatski jezik in stil« temelji na predpostavki, da se medsebojno razumevanje izoblikuje skozi diplomatsko komunikativno interakcijo. Pri tem je pomemben nek skupen jezikovni kod. Na tem mestu opredeljujem tudi stil, diplomatski žargon in vlogo slovenščine kot diplomatskega jezika.

- 11. poglavje

Poglavje o načinih diplomatskega komuniciranja obravnava razvoj diplomatske komunikacije, v podpoglavjih pa še ustno in pisno komuniciranje ter razvoj telekomunikacijskih tehnologij in njihov pomen za diplomacijo.

V osrednjem delu se izmenjujejo in medsebojno dopolnjujejo različne metodologije, ki sem jih omenila že zgoraj. Podatke, ki sem jih pridobila s primarno in sekundarno analizo besedil in iz osebnih pogovorov sem posplošila, jih spojila v celoto in jih medsebojno primerjala. Končno sem podatke z opisno (deskriptivno) in analitično metodo, po subjektivni presoji, obravnavala v nalogi.

- 12. poglavje - Zaključek

V zaključnem delu sem povzela vsebino diplomske naloge in izpostavila nekaj ugotovitev.

³ Nick ne obravnava diplomacije v odnosu z javnostmi kot eno izmed smeri komuniciranja.

2. OPREDELITEV POJMOV

Beseda *diplomacija*⁴ v vseh slovarjih, besednih bazah in razpravah zajema več pomenov. Kot navaja Berridge (2001b: 122) je besedo prvi na način, kot jo uporabljamo danes, uporabil Edmund Burke leta 1796. Danes »obstajajo številne in različne, vendar v bistvenih točkah ne nasprotujoče si definicije diplomacije« (Benko, 1997:255). Navadno pa zajamejo le en vidik obsežnega pojma. V nadaljevanju poglavja bom obravnavala nekaj takih, ki so relevantni in bodo najboljše opredelili pojem v njegovi komunikacijski razsežnosti.

A Dictionary of Diplomacy (G.R. Berridge 2001b: 62, 63) poda definicijo diplomacije, v kateri izpostavi njeno komunikacijsko naravo:

Diplomacija je vodenje odnosov med suverenimi državami preko uradnega posrednika, ki je član državne diplomatske službe ali začasen diplomat in je lociran doma ali v tujini. /.../ Diplomacija je glavno sredstvo komunikacije držav med sabo, kar jim omogoča regulirano in kompleksno komunikacijo. To je komunikacijski sistem v mednarodni družbi⁵.

Berridge (2001a: 1), da je diplomacija »/.../ termin za uradne kanale komuniciranja, ki jih uporabljajo članice državnih sistemov« in nadalje razlaga pomen diplomacije kot nosilke komunikacije v mednarodnem okolju:

Diplomacija v glavnem odpira zakonita in regulirana pogajanja⁶ in njen obstoj je globokega zgodovinskega pomena. Dokler bo moč razpršena med številnimi državami bodo pogajanja ostala bistvenega pomena za (raz)ločevanje med mirom in vojno. Z drugimi besedami, v kooperativnem iskanju skupnih interesov lahko le pogajanja naredijo prednosti dosegljive in le ta aktivnost lahko obvaruje vpeljavo nasilja pri ustalitvi obstoječih argumentov pred konfliktnimi. (Berridge 2001a: 1)

The Dictionary of 20 th Century World Politics diplomacijo med drugim označi kot » /.../ umetnost, znanost in prakso vzdrževanja in vodenja mednarodnih odnosov in pogajanj.«⁷ (Shafritz 1993: 217)

⁴ Diplomacy (ang.), diplomatie (fr.), etc.

⁵ S terminom mednarodna družba (international society) se avtor obrača na kolektiviteto (collectivity) suverenih držav. (glej: Berridge, 2001b:135)

⁶ Pogajanja so osnovno orodje v mirnem reševanju sporov in je pogosto del diplomatskega komuniciranja. »Pogajanje je oblika socialne interakcije, preko katere organizacije in vlade skušajo urediti svoje konfliktne interese. V *mirnih* kontaktih med suverenimi državami so pogajanja taktika, ki jo uporabljajo za doseganje neke vrste uradnih dogovorov.« (Lakos: 1989, 1)

⁷ *The art, science and practice of maintaining and conducting international relations and negotiations. The vast bulk of the communications necessary for this are conducted at relatively low levels. According to American*

Po Benkovih besedah je diplomacija v sodobnih mednarodnih odnosih » /.../ samo eno od sredstev zunanje politike oziroma eden od načinov komuniciranja med državami, kajti zunanjepolitični cilji se uresničujejo tudi z drugimi sredstvi⁸, ne samo z aparatom države /.../« (Benko 1997: 256)

Sir Harold Nicolson pravi takole: »Diplomacija je v bistvu system pogajanj med dvema suverenima državama.« (Nicolson v Berridge 2001: 156) in ugotavlja, da je diplomacija uporabljana kot sinonim za zunanjo politiko in službo za zunanje zadeve in da prav tako pomeni tudi proces in potek pogajanj (Nicolson 1988: 3, 4).

Komuniciranje v diplomaciji je »aktivnost, ki se odvija med državami, ko te nameravajo vplivati na obnašanje drugih držav. Komunikacije vključujejo tako tistega, ki sporočilo (signal) prenaša kot tudi prejemnika. Običajno je komunikacija jasneje videna kot način za stopnjevanje razumevanja« (Shafritz 1993: 162). Ta opredelitev v komunikaciji poudarja udeležence v komunikaciji in predvsem namen vplivanja, za kar običajno tudi gre. V enostavnem primeru, ko diplomatska služba ene države obvesti drugo o svojih pogledih na neko zadevo to hkrati pomeni, da so prvi prepričani, da je lahko njihov pogled iz številnih različnih razlogov pomemben in da bodo prejemniki ravnali s temi informacijami ali se bodo nanje odzvali na določen, t.j. do neke stopnje predviden, način.

Ena osrednjih značilnosti diplomacije je torej komunikacija, katere nosilci so diplomati ali visoki državniki. V diplomaciji (v Murtyevi dialektiki) gre za proces transnacionalne komunikacije med elitami v svetovni areni. H komuniciranju sodijo vsi uradni stiki med državami, ustni ali pisni, neposredni in posredni. Komuniciranje v diplomaciji vključuje tudi neuradne stike med predstavniki držav, ki jih Nick (1997: 145) v grobem opredeli kot »diplomacijo izven uradnih prostorov«. Ta se kaže v primerih uradnih in neuradnih sprejemov, različnih protokolarnih in družabnih obveznosti, ki predstavljajo neločljiv del diplomatskega poklica. Taka srečanja dajejo priložnost, da se v neformalnem okolju in sproščeni neuradni atmosferi vzpostavijo stiki med zanimivimi sogovorniki, ki razbremenjeno in neobvezujoče izmenjujejo najnovejše informacije ter podajo lastna gledanja.

Soodvisnost držav v mednarodni skupnosti daje smisel komunikaciji med državami in s tem tudi pomen diplomaciji.

diplomat Lawrence Eagleburger, " The essence of diplomacy is how you manage the day-to-day business, the confidence you build, the atmosphere you create, so that when the tough times come you can do business".

⁸ Avtor misli na sredstva, ki ne spadajo zgolj v aparat države. To so razne družbene skupine in posamezniki, katerih dejavnosti na formalni ali neformalni način potekajo preko meja države (lahko so to tudi sredstva prisile ali ekonomska sredstva).

Russett in Starr (1996: 246) pravita takole: »Bistvena značilnost diplomacije je komunikacija. /.../ Večina formalnih postopkov v diplomaciji je bila vzpostavljena, da bi ohranjala in olajševala komunikacijo ter zmanjševala nesporazume in izkrivljanje v meddržavni komunikaciji.«

In kaj je komuniciranje?

Komuniciranje je najpomembnejši proces socialne interakcije, ki zajema vse procese med dvema ali več posamezniki. Predpostavlja sposobnost za izmenjave gest, simbolov, informacij, dejanj (Ule 2000: 198). Pojem komuniciranje izvira iz latinščine (*lat. communis* – skupen). S komuniciranjem skušamo vzpostaviti nekaj skupnega; z njim skušamo, na primer, deliti informacije (Splichal 1999: 52). V mednarodnem prostoru (prav tako kot tudi v individualni medosebni interakciji) »komunikacija daje smisel interakciji, interakcija pa daje komunikaciji namen.« (Revilla, Merritt in Zinnes 1987: 9)

Za komuniciranje je značilno, da gre za dvosmerno komuniciranje s *feed-backom*⁹ oziroma *dvosmernim tokom*, vendar pa ni nujno, da so povratne informacije neposredne. To pogosto tehnično ni mogoče. Z javnostmi diplomatska služba komunicira predvsem preko množičnih medijev in običajno preko njih spremlja tudi njihov odziv.

Beseda komuniciranje je prevzeta beseda iz latinščine in je podomačena v jeziku, oblikoslovju in skladijski rabi. V slovenskem jeziku se vse pogosteje uporablja sopomenka občevanje, včasih pa tudi sporočanje. Vendar, kot vemo zaradi specifične konotacije besed, ki so popolnoma nadomestljive, popolnih sinonimov ni. Občevanje je beseda, ki je do določene mere arbitrarna (lahko jo razumemo tudi kot celoten proces socialne interakcije). Sporočanje pa se lahko nanaša zgolj na del komunikacijskega procesa (prenos sporočila od sporočevalca do naslovnika). Zato sem se odločila, da bom v delu uporabljala družino prevzetih besed s korenem komunicira- (komunikacija, komuniciranje, komunicirati).

Komuniciranje v diplomaciji vs. diplomatska komunikacija

Določiti meje diplomatske komunikacije je sporno. Razlag obstaja približno toliko kot piscev, ki posvečajo svoje delo diplomaciji in komunikaciji v diplomaciji. Načeloma pa velja, da tradicionalistični pogled, ki omejuje diplomatsko komuniciranje v ozki (vedno samo)

⁹ Že osnovna psihološka značilnost komuniciranja je, da je to dinamičen dvosmerni proces, kjer partnerji odpošljajo svoja sporočila in pazijo na to, kaj jim sporoča partner. Komunikacija sloni namreč na skupnem socialnem znanju oddajnika in prejemnika (Schramm imenuje to skupno izkustveno polje). Sporočila pa nosijo svoj pomen znotraj socialnega konteksta. (glej: Nastran Ule: Teze za predmet Psihologija komuniciranja.) Schramm je predpostavil, da je komuniciranje v interakciji tako enostavno predvsem zaradi *feedbacka*.

meddržavni komunikaciji na visoki ravni, presegajo mlajši avtorji z idejo, da diplomatsko komuniciranje zajema veliko širši spekter komunikacij in da je vsaka komunikacija, ki se razvija v službi diplomacije, diplomatska komunikacija. Pri tem je lahko vpliv na vodstvo zelo posreden (primer oblikovanja javnosti v domači državi, ki vpliva na tujo javnost in ta posredno na svojo državo) ali pa je sploh zabrisan.

V nalogi se bom držala tradicionalističnega pogleda na komuniciranje v diplomaciji, saj je veliko bolj jasno opredeljeno in pušča obenem dovolj prostora v nadaljnji razmislek o »odpiranju meja« diplomatske komunikacije.

Tako je sedaj treba opozoriti, da naloga ne obravnava zgolj diplomatske komunikacije – t.j. komuniciranja, ki se odvija med državami in mednarodnimi organizacijami – ampak celoten sistem komunikacije, ki je ali predmet diplomacije in/ali njen podporni element. Tako komuniciranje, ki poteka znotraj diplomatske službe neke države (t.j. vlada / šef države – ministrstvo za zunanje zadeve – misije) po tradicionalistični opredelitvi, dejansko ni diplomatsko komuniciranje, saj v občevanju ne gre za diplomatske procese, niti za način, ki je značilen za diplomatsko komuniciranje. Je pa interno komuniciranje bistveno za obstoj in delovanje diplomatske službe. Podobno je tudi v diplomaciji z odnosi z javnostmi, vendar s to razliko, da del dejavnosti pade v pojmovno okolje diplomatske komunikacije – t.j. komuniciranje s tujimi in mednarodnimi javnostmi. V drugem delu dejavnosti, ki zajema komuniciranje z domačimi javnostmi, pa ne gre za diplomatsko komuniciranje. Vsekakor je danes komuniciranje z javnostmi tako podporni kot sestavni element vsake razvite diplomatske službe, ki ima svoje mesto v demokratični civilni družbi¹⁰.

¹⁰ Civilno družbo sestavljajo organizacije in javnosti, ki nimajo neposredne ekonomske in politične narave oz. niso motivirane z dobičkom in močjo, v katerih pa se oblikujejo mnenja in cilji, s katerimi udeleženi posamezniki in skupine poskušajo vplivati na oblikovanje mnenj in sprejemanje odločitev v danih institucionalnih in normativnih okvirih ali pa tudi na spremembo samih okvirov. S civilno družbo je tesno povezano javno mnenje. (Splichal 1997: 3)

3. KOMUNICIRANJE V DIPLOMACIJI

Večina držav danes ima ministrstvo namenjeno usmerjanju in opravljanju diplomatske službe. Zgodovinsko gledano se je ta institucija razvila precej pozno in sicer kakšna tri stoletja za pojavom stalnih diplomatskih predstavništev v tujini. Ker je osebje dolgo časa živelo v tujini, se je oblikovala potreba po organizirani komunikaciji (vključno s kodiranjem, dekodiranjem in razpošiljanjem). Razen tega se je povečeval obseg poslov in vprašanj. Kontinuirana pogajanja so zahtevala stalno birokracijo. Glavni razlog za oblikovanje ministrstev za zunanje zadeve je potreba po rednem in organiziranem eksternem komuniciranju, pri čemer ministrstva za zunanje zadeve danes opravljajo pomembne naloge, ki so osnova za dobro delovanje diplomatskih služb. To so: zaposlovanje uradnikov, obveščanje, razpošiljanje, financiranje, vzdrževanje virov in predvsem redna komunikacija tako s predstavniki v tujini kot komuniciranje s tujimi predstavniki v lastni državi.

Naloga diplomacije vsake države je urejena z ustavo in ustreznim zakonom¹¹ (pri nas je to Zakon o zunanjih zadevah), ki določajo dolžnosti posameznih državnih teles na področju zunanjih zadev. Praviloma diplomacija izvaja zunanjo politiko države, kakor jo zrealijo parlament, vlada in državni poglavar¹². Minister za zunanje zadeve ima pri tem zelo pomembno vlogo in ima običajno poseben položaj v državni politični strukturi, včasih pa kar premier zadrži zase resor za zunanje zadeve. (Nick, 1997: 43)

V različnih državah z različnimi političnimi sistemi, ki jih določa ustava, je diplomatska služba v rokah različnih nosilcev oblasti. Ti pa so razvidni tudi v svoji pravici do sodelovanja v komunikacijski izmenjavi. Murty (1989: 134) piše, da »samo sodelovanje v komunikacijski izmenjavi odpira pomembna vprašanja o politiki v skupnosti«. Nekateri osebe *dobijo* z mednarodnimi konvencijami pooblastilo za sodelovanje v mednarodni komunikaciji. To so šef države, predsednik vlade, minister za zunanje zadeve in šefi diplomatskih misij. Drugi svojo avtoriteto dobijo posredno s pooblastilom ustreznega državnega funkcionarja. V nadaljevanju bom naredila o tem kratek pregled. Nekateri akterji imajo pooblastila, ki se razlikujejo od države do države in jih je smiselno izpostaviti. V teh primerih sem se osredotočila na Slovenijo, Veliko Britanijo (Združeno kraljestvo Velike Britanije in Severne Irske), Italijo, Francijo in Združene države Amerike.

¹¹ Več o tem v poglavju »Diplomatsko komuniciranje, diplomatske funkcije in funkcije diplomatov« in Prilogo.

¹² »Ministrstvo za zunanje zadeve v okviru pristojnosti vlade izvaja opravljanje zunanjih zadev v skladu s splošnimi usmeritvami, ki jih določa Državni zbor.« (Zakon o zunanjih zadevah, 1.odst. 2. člena)

Pravico, pooblastilo oziroma avtoriteto¹³ za sodelovanje v komunikacijski izmenjavi med državami in drugimi subjekti mednarodne skupnosti (v diplomatski komunikaciji) imajo torej:

- Državni funkcionarji

1. Šef države

Šefi države posedujejo formalno avtoriteto in politični vpliv znotraj države, vendar se ta razlikuje glede na pravni in politični sistem države. Že bežen pregled ustav nekaterih držav kaže, da so v različnih sistemih šefu države pripisane različne vloge. V parlamentarnem političnem sistemu ima šef države predvsem simbolično (protokolarno) funkcijo, medtem ko so pooblastila šefa države v predsedniškem sistemu veliko večja. Z razvojem ustavnosti so v monarhičnih državah (primer Velike Britanije, Belgije, Danske, Nizozemske, Švedske itd.) prevzeli dve medsebojno povezani načeli: pravni nadzor izvršilne oblasti in ministrska odgovornost. Prvo se v mednarodnih odnosih kaže predvsem v tem, da mora podpis mednarodnih pogodb najprej odobriti zakonodajno telo, z drugim načelom pa je minister oziroma ministerski svet (vlada) odgovoren zakonodajnemu telesu ali tistemu delu zakonodajne oblasti, ki je oblikovan s splošnimi volitvami. Nadalje so ministri odgovorni za akcije šefa države, ali drugače povedano, šefu države so odvzete vse pristojnosti za delovanje, če ni prisoten minister. S tem monarh sodeluje povečini zgolj pri formalnih in ceremonialnih zadevah. (Murty 1989: 135, 136)

Tudi med predsedniki republik je nekaj takih, ki imajo zgolj formalno in protokolarno vlogo, kar odraža (predsedniški, parlamentarni ali mešani) politični sistem¹⁴.

Predsednik Italije na primer ima predvsem reprezentativno vlogo in ima moč ratifikacije pogodb zgolj ob soglasju ministra in parlamenta. Na drugi strani je predsednik Združenih držav Amerike tako šef države kot šef vlade in je glavni pogajalec v imenu države. Njegova pooblastila glede ratifikacije pogodb so omejena s pooblastilom senata, da svetuje in soglašaja, z zakonodajno močjo kongresa in ustavnimi določbami o moči (zvezne) vlade. Predsednik Francije ima pooblastila za pogajanja in ratifikacijo pogodb, vendar morajo biti pri nekaterih vrstah pogodb najprej pravno odobrena. Glede

¹³ V nadaljevanju je govora predvsem o avtoriteti ali o pooblastilu, ki ga ima oseba za sodelovanje v komunikacijski izmenjavi. SSKJ opredeli avtoriteto kot *»ugled ali vpliv, ki izhaja iz vodilnega položaja, moči, znanja«*.

¹⁴ Osnovna razlika med parlamentarnim in predsedniškim političnim sistemom je v tem, kako se oblikuje vlada. V parlamentarnem sistemu volivci na splošnih demokratičnih volitvah volijo predstavnike strank (ali neodvisne kandidate) v parlament. Najmočnejša stranka sestavi koalicijo, ki izbere in razglasi predsednika vlade, ki predlaga ministre. Tako oblikovana vlada vodi ministrstva. Tukaj ima predsednik države (prav tako neposredno voljen) predvsem protokolarno funkcijo. V predsedniškem sistemu ima glavno vlogo predsednik države. Na splošnih volitvah so (ločeno) izvoljeni poslanci parlamenta in predsednik države. Slednji izbere svoj kabinet oz. vlado, ki jo vodi in usmerja, posredno pa tudi delo ministrstev ali oddelkov. (glej: Roskin 1995: 8)

dogovorov, za katere ni potrebna ratifikacija, ima predsednik pravico, da ga ustrezni minister obvešča o poteku pogajanj. (Murty 1989: 136, 137)

V Sloveniji »predsednik republike predstavlja Republiko Slovenijo in je vrhovni poveljnik njenih obrambnih sil (Ustava RS 1992, 102.člen).« Po 107. členu Ustave so pristojnosti predsednika republike (med drugim) naslednje: »postavlja in odpoklicuje veleposlanike in poslanike republike in sprejema poverilna pisma diplomatskih predstavnikov (Ustava RS 1992, 107.člen)« in »izdaja listine o ratifikaciji (Ustava RS 1992, 107.člen)«.

Pri nas mednarodne pogodbe (in tudi konvencije), ki jih praviloma sklene ustrezni minister ali predsednik vlade, ratificira državni zbor¹⁵. Predsednik države razglasi zakon o ratifikaciji (kot tudi druge zakone) pred njegovo objavo v Uradnem listu – Mednarodne pogodbe. Predsednik republike lahko teoretično ratifikacije ne razglasi, vendar se to v zgodovini mlade slovenske države še ni dogodilo.

2. Predsednik vlade

Predsedniku vlade je dodeljena visoka stopnja formalne avtoritete, poleg tega pa je običajno oseba z velikim političnim vplivom. Šef vlade vodi in koordinira različna ministrstva in oblikuje žarišče dejavnosti, okoli katerega se giblje celoten izvršilni ustroj. Ustave šefom vlad pripisujejo (do neke stopnje) različne avtoritete in temu ustrezno so različna tudi njihova pooblastila za sodelovanje v komunikacijski izmenjavi. (Murty 1989: 145)

Šef vlade lahko zastopa državo v vseh delih formalnih pogajanj in lahko ta zaključi ne da bi za ta pogajanja moral dobiti (oziroma izkazovati) odobritev¹⁶. Načeloma naj bi njegovi govori imeli enak vpliv kot govori šefa države. V Združenih državah Amerike je šef vlade tudi glavni *organ* državne diplomacije, tako da v sebi združuje vrh države in vrh vlade. Britanski model dovoljuje predsedniku vlade, da lahko prevzame skoraj vso odgovornost za zunanje zadeve ali te prepusti zunanjemu ministrstvu (*Secretary of State for Foreign and Commonwealth Relations*). Številne ustave (ne glede na to, ali gre za monarhije ali republike) so bolj ali manj približek britanskemu modelu. Ustava Francije predpisuje, da morajo, če razmere tako zahtevajo, premierjeva dejanja podpisati ministri, ki so zadolženi za izvajanje teh dejanj. Ta ustava očitno ne dopušča premierjevega samostojnega dela (na tem področju), ločenega od ministrstva za zunanje zadeve. (Murty 1989: 145, 146)

¹⁵ Z ratifikacijo sklenjenih mednarodnih pogodb se te izenačijo z našim pravom in postanejo njegov del.

¹⁶ To mu zagotavlja 7. člen Vienna Convention on the Law and Treaties.

3. Minister za zunanje zadeve in visoki funkcionarji na ministrstvu za zunanje zadeve

Minister za zunanje zadeve je uradnik, ki mu je zaupano vodenje mednarodnih odnosov in brez dvoma poseduje avtoriteto za sodelovanje v diplomatskem procesu v imenu države, vendar pa ni nujno, da ima najvišja pooblastila ali končno besedo pri odločanju in oblikovanju zunanje politike. Njegov kabinet nima natančno enakih pooblastil v vseh državah in prav tako tudi ministri nimajo v različnih državah enakega političnega vpliva. Avtoriteta ministrov za zunanje zadeve različnih držav je spremenljiva do neke mere.

Visoki uradniki ministrstva za zunanje zadeve nimajo neposrednih pooblastil za mednarodno komunikacijsko izmenjavo. Njihova pooblastila izhajajo iz delovnega mesta in političnega vpliva ter njihove integritete in diplomatskih sposobnosti na osnovi katerih so mu lahko podeljena nadaljnja pooblastila za sodelovanje v komunikacijski izmenjavi. Lahko jim je dovoljeno, da sodelujejo v neformalni priložnostni komunikaciji, ki ne zahteva nobene avtoritete ali avtorizacije. V formalnih dejanjih, v katerih se strani obvežejo in vodijo k specifičnim posledicam (npr. podpis pogodbe) se od visokih uradnikov ministrstva za zunanje zadeve zahteva odobritev. To je tudi nujno, da lahko visoki predstavniki države nadzorujejo vodenje državne zunanje politike. (Murty 1989: 146-147)

4. Drugi ministri in visoki funkcionarji na teh ministrstvih

Dodelitev pooblastil drugim ministrstvom in visokim funkcionarjem se opravičuje s strategijo. Pogosto imajo ti o neki zadevi, ki se nanaša na njihovo področje, več informacij ali večjo avtoriteto, da o njej razpravljajo in predvidoma tudi večjo odgovornost do (rešitev) vprašanja, kot jo ima minister za zunanje zadeve ali visoki uradniki tega ministrstva. Težavno koordinacijo med ministrstvi v vladi običajno rešujejo tako, da visoke uradnike posameznih ministrstev paroma povežejo z uradniki v ministrstvu za zunanje zadeve. (Murty 1989: 148)

5. Diplomati

Državni diplomatski uradniki¹⁷ so posebej imenovani funkcionarji, ki so zadolženi za diplomatske postopke, izhajajoč iz tega pa je njihovo pooblastilo oziroma avtoriteta v komunikacijski izmenjavi razumljiva. Šef misije je pristojen za predstavljanje svoje

¹⁷ Pravkar prihaja do spremembe sistema, po katerem se bo za delavce v javnih organih (s 1. 1. 2004) začel uporabljati enoten termin javni uslužbenci in se bo po kategorijah poenotilo poimenovanje za celotno državno upravo.

države in ne rabi izkazovati pooblastila. (Murty 1989:148) Šef države ali minister za zunanje zadeve uvede in priporoči vodjo misije ali odpravnika poslov šefu države gostiteljice ali njenemu ministru za zunanje zadeve z akreditivnim pismom.

6. Konzuli

Konzularni uradniki so pooblašteni s strani države pošiljateljice in/ali jim je dovoljeno s strani države sprejemnice, da opravljajo vrsto funkcij, ki pa ne vključujejo komuniciranja z uradniki ministrstva za zunanje zadeve ali uradniki drugih ministrstev v sprejemni državi. Njihova pooblastila zajemajo zgolj komunikacijo z lokalnimi uradniki sprejemne države. Izmenjave komunikacije s centralnimi vladnimi uradniki niti ne išče država pošiljateljica niti ne bi bila odobrena z druge strani. Vendar pa Dunajska konvencija o konzularnih odnosih (1. odstavek 17. člena) predvideva, da se konzulat lahko pooblasti (s strinjanjem države sprejemnice), da ta opravlja diplomatske funkcije in to le v primeru, ko država pošiljateljica v državi sprejemnici nima svoje diplomatske misije in je ne zastopa diplomatska misija kakšne tretje države. Takšno diplomatsko predstavljanje se običajno obravnava kot prehodnega značaja, v obdobju, ko se oblikuje diplomatsko predstavništvo. (Murty 1989: 148, 149)

7. Uradniki specialnih misij¹⁸

Pooblastila, ki jih država pošiljateljica in sprejemna država dasta članom specialne misije so v glavnem odvisna od značaja in namena misije. Specialne misije so – glede na vse diplomatske ustanove – mnogo prožnejše in zato tudi vsebinsko zelo različne (Simoniti 1995a: 23). Delovanje misije lahko zahteva relativno malo komunikacije z vlado sprejemne države (primer nekdanje misije *United States Information Agency*), po drugi strani pa vojaške, ekonomske in tehnične misije za sodelovanje ne morejo delovati uspešno, če ne morejo redno komunicirati z vlado države pošiljateljice, kakor tudi z vlado države sprejemnice. Komunikacijska izmenjava med uradniki misije in vladnimi uradniki države sprejemnice je nujna za izpolnitev funkcij misije, za zbiranje in prenašanje informacij in *policy* svetovanje vladi države pošiljateljice. (Murty 1989: 149 - 152)

8. Vojaški funkcionarji

Vojaški funkcionarji so lahko člani ambasade (vojaški *attaché*), člani specialnih misij ali sodelujejo v diplomatskem procesu kot strokovnjaki.

Sodelovanje vojaških funkcionarjev v obveščevalnih dejavnostih je za državo bistveno, saj imajo izkušnje in znanje za zbiranje vojaško pomembnih podatkov. Kadar je v zadevo vpleteno vojaško vprašanje je sodelovanje vojaškega strokovnjaka pomembno,

saj so v predlagane rešitve spora lahko vključeni rizični elementi. Če želijo zadeve zunanje politike ohraniti v civilni sferi, ugotavlja Murty (1989: 152), se smejo vojaški funkcionarji vključiti v diplomatski proces zgolj v primeru, ko bosta njihovo specializirano znanje in sposobnosti opravičevala uspešnost v reševanju naloge.

V praksi obstaja vojaški *attaché* kot ločena kategorija diplomatskih uradnikov že zadnje stoletje in pol. Vojaško osebje je običajno vključeno v pogajanja o oboroževanju in mirovni pogajanjih (kot strokovnjak za strateško določanje mej). V takih primerih dobijo ustrezno pooblastilo. (Murty 1989: 152)

9. Člani zakonodajnega telesa

Člani zakonodajnega telesa (poslanci) kot celota¹⁹ so na različne načine pristojni za nadzor nad oblikovanjem mednarodnih odnosov v državi. Individualno pa imajo na večih nivojih vpliv na oblikovanje zakonodajnih odločitev. Poslanci imajo torej pooblastilo za sodelovanje v komunikacijski izmenjavi.

V parlamentarnem sistemu najvplivnejši poslanci koalicijske stranke postanejo ministri in s tem člani izvršilne oblasti. V predsedniškem sistemu bodo vsi vplivni poslanci zelo verjetno izvoljeni v predsedstvo (vlado) in bodo s tem pridobili nadzor nad izvršilno oblastjo. Drugače pa je v Združenih državah Amerike, kjer ostanejo zakonodajalci neodvisni od izvršne oblasti in uveljavljajo svojo precejšnjo moč v opoziciji predsedniku in izvrševalcem, ki so pooblaščen za izvajanje diplomatske komunikacije. Dejanska moč zakonodajalcev tudi v dveh državah ni enaka. (Murty 1989: 152 -156) V Sloveniji se funkciji ministra in poslanca izključujeta. V primeru, da je poslanec izvoljen za ministra mora odstopiti in njegovo mesto v državnem zboru zasede kolega iz stranke. Tako tudi pri nas ostajata izvršilna in zakonodajna oblast ločeni.

Participacija zakonodajalcev je dejansko precej pomembna. Razvoj mednarodnih povezav (Posvetovalna skupščina Sveta Evrope – *The Consultative Assembly of the Council of Europe*, Evropski parlament – *The European Parliament*, *The Western European Union Assembly*, *The North Atlantice Assembly*, *The Benelux Inter-Parliamentary Consultative Council*, *The Nordic Council*) označuje tendenco, po kateri je treba zakonodajalcem pripisati rastočo vlogo v diplomatskem procesu. Avtoriteta za sodelovanje lahko izvira iz: prvič, ustreznega pooblastila, ki ga je oseba dobila od primerne visokega državnega uradnika, drugič, iz mednarodnih institucionalnih dogovorov in tretjič, z ustavnimi določili, ki jim dovoljujejo dostop do večjega števila

¹⁸ Področne misije so lahko specialne misije.

¹⁹ V Sloveniji je to Državni zbor, ki je najvišje zakonodajno telo.

informacij, da tako opravljajo svojo zakonodajno funkcijo znotraj države. Pooblastilo ne vključuje pristojnosti za sklepanje obvez v imenu države, razen če je taka kompetenca posebej dodeljena s pooblastilom, ki ga podeli (v tem primeru) ustrezni državni uradnik. (Murty 1989: 152 -156)

10. Pravni funkcionarji

Sodniki nimajo formalne avtoritete za sodelovanje v diplomatskem procesu, razen če so za to posebej pooblaščen in so poslani na posebno misijo. Morda komunicirajo z zunanjimi elitami neposredno s sporočili, ki jih oblikujejo, ko sodijo o vprašanih transnacionalnega značaja. Zaželeno je, da bi bilo sodnikom omogočeno, da se seznanijo s tujimi pravnimi, političnimi in družbenimi sistemi ne samo preko poenostavljenih obiskov (v uradne in poluradne namene) v teh državah ampak tudi preko ustreznih institucionalnih dogovorov, ki bi omogočili tovrstno učenje. (Murty 1989: 156)

11. Tiskovni ataše

Tiskovni ataše deluje na misijah, ki jih ima država v tujini. Poverjena mu je funkcija sodelovanja z množičnimi mediji in za to mu je podeljeno pooblastilo za tovrstno komunikacijsko izmenjavo, ki izvira iz njegove funkcije. Zadolžen je za vzdrževanje stikov z lokalnimi mediji, pomembnimi mnenjskimi voditelji in dopisniki iz domače države. Skrbeti mora, da so pogledi države javno predstavljeni in da ohranjajo ustrezno publiciteto (Nicolson 1988:91).

▪ Mednarodni funkcionarji

1. Vodje sekretariatov mednarodnih organizacij

Vodstvo vsake mednarodne organizacije ima številne možnosti za sodelovanje v diplomatskem procesu in na račun mednarodnih vladnih organizacij se podpiše veliko število mednarodnih pogodb. Generalni sekretar Organizacije Združenih narodov ima zagotovo največ takih nalog in možnosti. Večina mednarodnih (vladnih) organizacij ima manjšo moč in njihovi uradniki imajo znatno manjšo avtoriteto. (glej: Murty 1989: 157 - 167)

2. Drugi visoki predstavniki sekretariatov

Trditev, da imajo drugi visoki uradniki sekretariata avtoriteto za sodelovanje v mednarodni komunikacijski izmenjavi z visokimi vladnimi predstavniki je osnovana na uradnem mestu, osebnih sposobnostih uradnika in končno značaju mednarodne organizacije, v kateri so zaposleni. (Murty 1989: 167)

3. Člani komisij, komitejev in drugi posebni predstavniki

Komisije in komiteji imajo lahko za člane posameznike ali države. Tiste, ki jih sestavljajo posamezniki, so oblikovane, ko so ustanovitelji mnenja, da bo komite, ki ga sestavljajo eksperti iz posebnega področja, v svojem delu uspešnejši, kot če bi bil sestavljen iz predstavnikov držav članic, ki jih usmerjajo vlade. Medtem, ko so v večini primerov komisije, komiteji in misije posebnih predstavnikov našli pot do vlad, ki jih zadeva izmenjava komunikacije, po drugi strani obstajajo tudi instance za njihovo zavrnitev²⁰. Vendarle je pričakovati, da do takih zavrnitev ne bo prišlo dokler se bo komite, komisija ali misija drugih posebnih predstavnikov omejila samo na izmenjavo diplomatske komunikacije. (Murty 1989: 169-170)

▪ Osebe, ki niso državni ali mednarodni uradniki

Osnove za avtoriteto za sodelovanje v diplomatskem procesu oseb, ki niso uradniki zgoraj navedenih struktur, so naslednje:

- lahko posredujejo informacije, ki niso dostopne niti državnim niti mednarodnim uradnikom
- lahko imajo moč, da vplivajo na odločitve skupine, kateri pripadajo ali na druge skupine
- imajo posebne lastnosti (veščine, sposobnosti, znanja), ki lahko v diplomatski proces prinesejo pomemben prispevek; Murty (1989: 171) ugotavlja, da se zgolj iz razloga, da ne posedujejo uradnega statusa uradnika, takim ljudem ne sme omejevati možnost za sodelovanje v komunikacijski izmenjavi (Murty 1989: 170-171)

Jasno je, da osebe, ki niso uradniki, nimajo pravice uradnega predstavljanja države ali mednarodne organizacije, razen če jim je za to podeljena posebna *ad hoc* avtorizacija. Tako pooblastilo bo vključilo neuradno osebo na mesto uradnika. Te osebe so naslednje (glej: Murty 1989: 170 - 178):

1. Vodje političnih strank in gibanj
2. Vodje skupin pritiska
3. Posamezniki

Iz diplomatske komunikacijske izmenjave so izločene elite in *vlade v izgnanstvu* (*Governments in exile*) (glej: Murty 1989: 178 - 200).

²⁰ Primer Južnoafriške Republike, ki je leta 1963 zavrnila komite strokovnjakov, ki ga je ob resoluciji Varnostnega sveta napotil Generalni sekretar. Strokovni komite naj bi pregledal metode za rešitev situacije v Južni Afriki in razrešil sistem *apartheida*. Komite ni smel stopiti na ozemlje omenjene države. (glej: Murty 1989: 170)

Kot trdi Kristina Plavšak (2003) »internacionalizacija sodobnega življenja vodi do tega, da imajo že skoraj vsa področja mednarodne razsežnosti, v polje mednarodne komunikacije vstopajo novi akterji in novi problemi, meja med zunanjo in notranjo politiko pa je vse bolj zabrisana.« Pojav novih akterjev gre opaziti predvsem iz te perspektive. To so običajno posamezniki, ki delujejo na posameznih (specializiranih) področjih in so zato vključeni v mednarodno komunikacijo in so pomembni za diplomatske procese. Za sodelovanje v diplomatski komunikaciji pa jim mora biti dodeljena avtorizacija. Vsekakor ne smemo mimo ekonomske revolucije, ki jo usmerjajo sile liberalizacije, privatizacije, sekularizacije in globalizacije (Cooper 2001: 1). Na današnjem globaliziranem tržišču v mednarodni komunikaciji vse bolj pridobivajo na pomenu tudi vodje velikih podjetij, ki so naravnana na mednarodno tržišče (primer transnacionalk). Novi akterji seboj v mednarodno komunikacijsko izmenjavo prinašajo tudi nove vsebine.

Ministrstvo za zunanje zadeve opravlja svojo nalogo tako, da komunicira:

- Preko mreže lastnih diplomatsko-konzularnih predstavništev in drugih misij v tujini
- S tujimi diplomatsko-konzularnimi predstavništvi, ki so akreditirani v državi
- Z neposrednimi kontakti z ministrstvi za zunanje zadeve drugih držav
- Z javnostmi (objavljanje gradiv, izjave za javnost, tiskovne konference, itd.)

Vsi kontakti in komuniciranja s tujimi partnerji se lahko odvijajo ustno (po telefonu, v neposrednem dialogu²¹ ali s pomočjo sodobne telekomunikacijske tehnologije) in preko korespondence. O tem bo tekla beseda v poglavju o načinih diplomatskega komuniciranja. Povsem specifična oblika komuniciranja (ali bolje rečeno komunikacijski kanal), ki je v uporabi med ministrstvom za zunanje zadeve in lastnim diplomatsko-konzularnim predstavništvom v tujini in za komuniciranje med slednjimi sta kurirska pošta in diplomatska valiza²²(Nick 1997: 44).

Obstaja več različnih komunikacijskih kanalov, ki so »/.../ običajna sredstva s katerimi vlade zbirajo in izmenjujejo informacije. Državni najbolj formalni diplomatski kanal do druge

²¹ Neposredni dialog v tuji literaturi (npr. Feltham, 1998:30) običajno označujejo kot »*personal interview*«, kar zagotovo ne ustreza pomenu našega intervjuja, saj je konotacija sposojenke v slovenskem primeru popolnoma drugačna. V slovenskem jeziku z besedo intervju označimo komunikacijo, ki je enostransko obtežena – gre za sistem zbiranja podatkov z ustnimi vprašanji in odgovori. Ministrstva za zunanje zadeve imajo stalen stik s predstavniki misij in jih ob določenih situacijah povabijo na razgovore, vendar je takrat v interesu obeh poznati mnenje druge strani. Zato bom v nalogi za to vrsto komuniciranja uporabljala oznako dialog ali pogovor, kar se mi zdi ustrežnejše.

²² *Fr. Valise – kovček; the diplomatic bag v angleščini*

države je njena diplomatska misija nameščena v tej državi, vendar običajno obstajajo tudi neformalni kanali.« (Shafritz 1993: 220) Čeprav to ni tema razprave o diplomaciji, je pomembno vedeti, da so izjemno pomembni tudi neformalni kanali komunikacije predvsem v kriznih situacijah. Ob razpadanju Jugoslavije so uradni komunikacijski kanali dajali zelo popačene informacije in izkrivljeno podobo notranjega političnega dogajanja. Preko neformalnih kanalov (popotnikov, poslovnežev, ki so prihajali v sprejemno državo) so diplomati dobili osnovne podatke o dejanskem stanju. Z izjemnim napredkom komunikacijskih tehnologij gre pričakovati, da lahko poslaniki v tujini veliko lažje uvidijo izkrivljenost informacij, ki bi jih posredovale matične države. Tako ima danes prav vsak posameznik z (vse)prisotno novo tehnologijo, kot je medmrežje, dostop do številnih različnih virov podatkov ne da bi zato moral izkazovati svojo identiteto. Iskanje podatkov je zagotovo stvar osebne zainteresiranosti, ki pa je brez dvoma prisotna v teh primerih.

4. SMERI IN NIVOJI KOMUNICIRANJA V DIPLOMACIJI

Karel Deutsch definira diplomacijo kot »sistem komunikacije in komunikacijskih tokov« (Derian 1991: 32)²³ in na tem mestu bom skušala čim bolj predstaviti ta diplomatski komunikacijski sistem kot celoto.

Vsaka komunikacija poteka s prenosom sporočila vzajemno med sporočevalcem, t.j. tistim, ki sporočilo posreduje, in prejemnikom, t.j. tistim, na katerega je sporočilo naslovljeno. Ker gre (običajno) za skupine sporočevalcev in sprejemnikov (misije, ministrstva, ...) oziroma za funkcionarje (ali zaposlene) na posameznih organizmih in institucijah, lahko na osnovi tega določimo tokove ali smeri komuniciranja. V nadaljevanju bom obravnavala Nickovo razdelitev komunikacijskih smeri, s pomočjo katerih bom kasneje naredila novo klasifikacijo, ki bo posamezne smeri združila in podala še nekoliko bolj »makro« pogled na komunikacije v diplomaciji.

Nick (1997: 57-63) komunikacijo v diplomaciji klasificira glede na »smeri« v katerih komunikacija poteka:

1. Neposredni dialog med ministrstvi za zunanje zadeve dveh ali več držav

Smer komuniciranja, ki se uporablja redko. Opisana je v poglavju o eksternem komuniciranju.

2. Komunikacija ministrstva za zunanje zadeve z **lastnimi** diplomatsko-konzularnimi predstavništvi v tujini

Ta vsakdanja smer komunikacije je zelo pomembna za normalno delovanje vsake diplomacije. Podrobnejši opis in razprava o tej smeri komuniciranja sledi v poglavju o internem komuniciranju.

3. Komunikacija ministrstva za zunanje zadeve s **tujimi** diplomatsko-konzularnimi predstavništvi, ki so akreditirani v državi (pri čemer ima lahko katera stran sedež v tretji državi)

Osnoven in najpogostejši kanal diplomatskega komuniciranja med dvema državama. Več o njem v poglavju, ki obravnava eksterne komuniciranje.

²³ Derian (1991: 32) dodatno navaja še nekatere podobne opredelitve: »Diplomacija je sistem in umetnost komuniciranja med silami« (Wight), »Z diplomacijo mislim na dialog med neodvisnimi državami« (Watson), »Potreba držav po medsebojni komunikaciji najprej povzroči odprtje diplomatskih dialogov« (Watson).

4. Komunikacija med dvema ali večimi diplomatsko-konzularnimi predstavništvi, ki so akreditirani v državi sprejemnici

O značilnostih in podrobnostih v poglavju o eksternem komuniciranju.

5. Komunikacija med dvema ali večimi državami, ki so akreditirane pri eni mednarodni organizaciji

O značilnostih in podrobnostih prav tako v poglavju o eksternem komuniciranju.

6. Komunikacija med sekretariatom neke mednarodne organizacije in stalnimi misijami, ki so akreditirane pri njej

Več v poglavju o eksternem komuniciranju.

7. Komunikacija med sekretariati različnih mednarodnih organizacij

Tudi ta razlaga sledi – poglavje o eksternem komuniciranju.

Poznamo dve obliki diplomacije: bilateralno in multilateralno. V bilateralni diplomatski komunikaciji sledimo naslednjim tokovom: neposredna komunikacija med ministrstvi za zunanje zadeve, komuniciranje ministrstva z diplomatsko-konzularnimi predstavništvi v sprejemni državi in komuniciranje ministrstva z lastnimi misijami. Multilateralna komunikacija poteka med večimi državami, med državo in mednarodno organizacijo, med sekretariati mednarodnih organizacij in stalnimi misijami ter delegacijami, ki so pri njej akreditirane in med sekretariati različnih mednarodnih organizacij.

Glede na okolje diplomatsko komuniciranje torej poteka na treh nivojih:

1. Interno komuniciranje

To je komuniciranje, ki se odvija v državi lastni politični strukturi. Torej, komunikacija med vlado (predvsem ministrstvom za zunanje zadeve) in njenimi misijami (diplomatsko-konzularna predstavništva). Kot omenjeno v poglavju Opredeletev pojmov ta nivo komunikacije ne spada v diplomatsko komuniciranje, je pa pomemben del komuniciranja v diplomaciji.

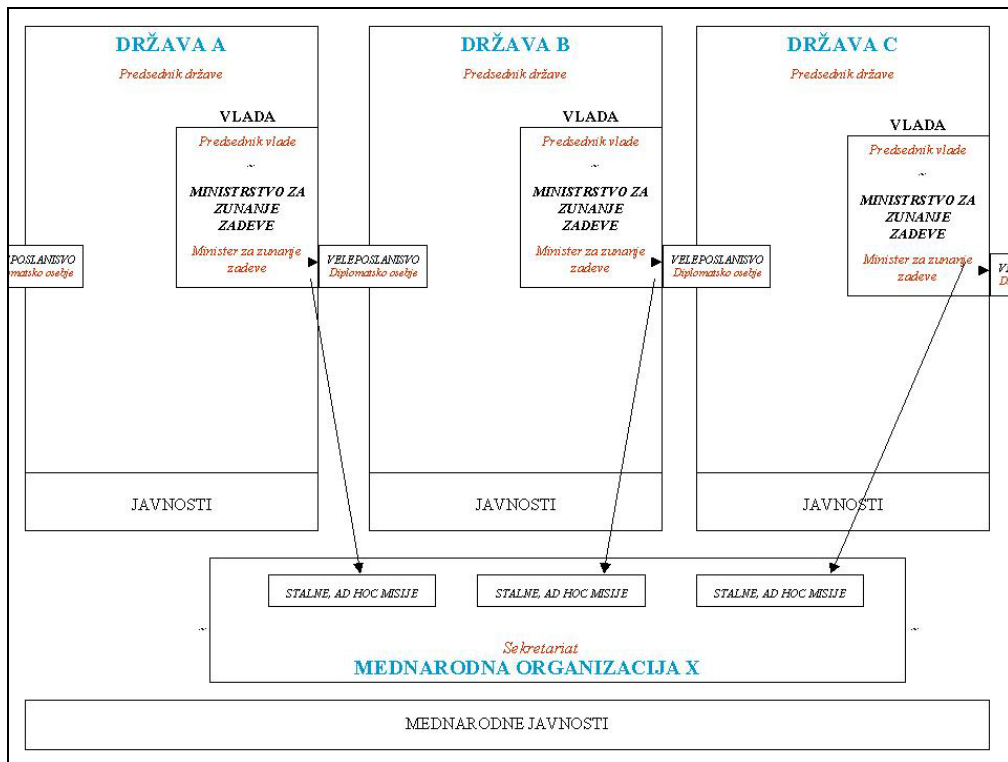
2. Eksterno komuniciranje

Gre za komunikacijo države (državno upravo kot tako, kjer sta bistvenega pomena vladno ministrstvo za zunanje zadeve in njene misije) navzven v njeno mednarodno okolje – komuniciranje z drugimi subjekti mednarodne skupnosti.

3. Diplomacija v odnosu z javnostmi

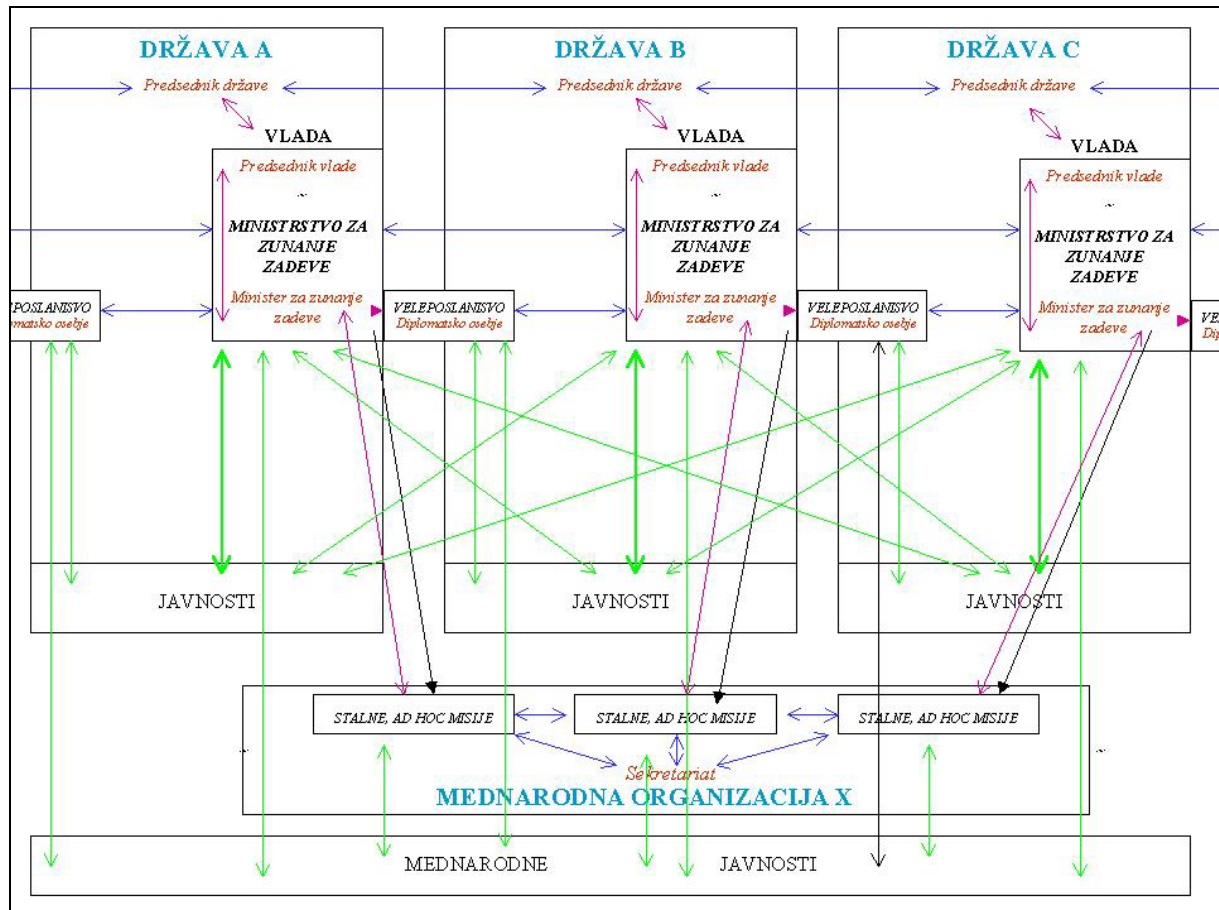
Diplomacija se vedno bolj trudi za svojo demistifikacijo in se želi približati javnostim (tako domači, tuji, kot tudi mednarodni), saj postaja vedno bolj jasno, da je aktivna javnost pomemben dejavnik v zunanji politiki držav in posredno v mednarodnem okolju. Komuniciranje z domačimi javnostmi ni del javne diplomacije, temveč spada v propagando in demokratično ureditev in s tem je pomemben del komunikacijskega sistema v diplomaciji.

Shema št. 1: OSNOVNA IDEJA STRUKTURE MEDNARODNEGA PROSTORA Z VIDIKA INSTITUCIJ IN AKTERJEV ZNOTRAJ INSTITUCIJ.

Shema št. 1 predstavlja zgradbo mednarodnega prostora, kjer so znotraj posameznih držav in mednarodnih organizacij institucije ali oddelki, ki sodelujejo v meddržavni komunikacijski izmenjavi. Seveda je notranja struktura držav odvisna od političnega sistema, vendar skušam tukaj prikazati predvsem mesto šefa (predsednika) države, ministrstva za zunanje zadeve in njihovih misij. Znotraj vsake (demokratične!) države ima pomembno vlogo domača javnost, ki je prikazana v okviru posameznih držav. Mednarodna javnost je prikazana ločeno, čeprav se navezuje na nekatere javnosti, ki so v okviru držav.

Schema št. 2: OSNOVNA IDEJA STRUKTURE MEDNARODNEGA PROSTORA Z VIDIKA INSTITUCIJ IN TREH NIVOJEV KOMUNICIRANJA OZ. (V BERRIDGEVI DIALEKTIKI) KOMUNIKACIJSKI SISTEM V MEDNARODNI DRUŽBI.

Schema št. 2 postavlja komunikacijske tokove na osnovno shemo mednarodnega prostora. Puščice v skici 2 sestavljajo tako podobo sistema komunikacije in komunikacijskih tokov. Barve določajo nivoje komuniciranja. Puščice v vijoličasti barvi predstavljajo nivo internega komuniciranja, modre ponazarjajo eksterno komuniciranje in zelene komuniciranje z javnostmi (domačimi, tujimi in mednarodnimi). Nivoje komuniciranja nadalje podrobneje obravnavam v posameznih poglavjih.

Sprememba komunikacijskih kanalov v diplomaciji se odraža v smereh oziroma tokovih komuniciranja in posledično v sami strukturi komunikacijskega sistema. To pa povzroča tudi spremembo oblik in praks v komunikaciji. V demokraciji je tako razvoj

telekomunikacijskih sredstev povzročil razvoj mednarodnih odnosov z javnostmi, kjer komunikacija v veliki meri poteka preko množičnih medijev. K spremembam in novostim sodobne diplomacije pa lahko prištejemo tudi vse bolj prisotno diplomacijo na vrhu (summitry) in »shuttle« diplomacijo.

5. INTERNO KOMUNICIRANJE

Interna komunikacija obsega na prvem mestu **odnose (komuniciranje) med državo in njenimi misijami** in nato **odnose znotraj diplomatsko-konzularnih predstavništev**. Ta smer komuniciranja je bistvena za delovanje vsake diplomacije.

V to kategorijo spada izmenjava informacij, pošiljanje navodil za delo misij, posredovanje beležk, poročil in analiz, nato prenašanje informacij, prejetih iz drugih predstavništev (če so zanimive za posamezno misijo), prenašanje pomembnih člankov in informacij iz množičnih medijev, poročanje o knjigah in publikacijah, ki pišejo o pomembnih medsebojnih odnosih med državama ali kakih drugih pomembni temah, dostava statističnih in drugih podatkov itd. (Nick 1997: 58)

Machiavelli je kot diplomatovo funkcijo še posebej poudarjal zbiranje informacij. Drzen in sposoben princ, ki razume politične zahteve svoje države in je dovolj *uglašen* s svojim časom, bo lahko v svojo korist obrnil prihodnost in usmerjal družbene tendence. To je pa nemogoče, če ne pozna dogodkov v svetu in te informacije mora posredovati diplomat. Prepričan je bil, da se mora diplomat, če je tako od njega zahtevano, udeležiti formalnih pogajanj. Prav posebej mora delati na tem, da bo ohranil informacije in jih posreboval domov. To pa ob enem vključuje dolžnost predvidevati prihodnost razvoja, kar je najtežje. (glej Berridge 2001a: 17 - 18)

V tem komuniciranju se ne uporabljajo »diplomatski« načini, ki so značilni za korespondenco v eksterni komunikaciji, vendar obstaja minimalna stopnja normirane uradne korespondence, ki jo določajo posamezne države. Forma je tudi tukaj odvisna od vsebine in je praviloma določena s standardi uradnega dopisovanja posamezne države (akt mora biti urejen po predpisih; imeti mora številko ali znak, biti podpisan in ožigosan itd.). Velik del komunikacije na tem nivoju se opravi popolnoma neformalno na primer preko telefona, z osebnim, ustnim dogovorom, v primeru poslovnega potovanja, preko drugega uslužbenca misije itd. Precej komunikacije je zaščiten s *šifro*, »da bi se ohranila skrivnost diplomatske korespondence, eden glavnih predpogojev za uspeh politike in diplomacije« (Nick 1997: 58,59).

Vsestransko spremljanje dogajanja v državi in regiji, kjer je misija akreditirana, je ena od temeljnih funkcij in nalog diplomatskih uradnikov. Vsi aspekti zunanjepolitične dejavnosti sprejemne države, notranja politika, odnosi stranke na oblasti z drugimi strankami, možnost ustvarjanja in razpadanja koalicij, gospodarska situacija v državi in njeni ekonomski odnosi z drugimi državami in skupnostmi, položaj tujcev in odnos do njih (predvsem lastni državljani),

pomembne osebnosti v vzponu in zatonu, stanje človekovih pravic in svoboda medijev, članstvo sprejemne države v mednarodnih organizacijah in njen status v njih, pogodbeni in dejanski odnosi z drugimi državami, varnostna situacija, obramba, pomembni sodni procesi, afere in škandali – vse to in še več je predmet stalne pozornosti diplomatskih in konzularnih misij. Informacije o vseh teh elementih člani misij pozorno in sistematično zbirajo iz svojih kontaktov, množičnih medijev, na osnovi obvestil, ki jih ambasada prejema od (svojega) ministrstva za zunanje zadeve ali tistih, ki jih ministrstvo prenese iz misij v drugih državah itd.

Šef misije se odloči, ali je neka informacija *zrela* za posredovanje svoji vladi, ali želi dodatno preveritev ali dopolnitev ter od koga in na kakšnem nivoju bo zaprosil za preveritev ali dopolnitev. Pogosto se dogaja, da se neka informacija zdi pomembna, da zasluži nadaljnje preverjanje, vendar v določenem trenutku to ni mogoče ali ni časa. (Nick 1997: 63-64)

Celotna politika ene države proti drugi, medsebojni bilateralni odnosi in pogosto veliko širša zunanjepolitična orientacija temeljijo na dobrem, pravočasnem in analitičnem poročanju, ki je zagotovo ena najpomembnejših funkcij diplomatske misije.

Poročilo katerekoli vrste ima nalogo, da naslovnika (praviloma je to ministrstvo za zunanje zadeve) seznaniti z dejstvi in dogajanjem in predvsem, da poda uradno oceno o teh dejstvih in dogajanjih v sprejemni državi. Dobro poročilo mora vsebovati tudi mnenje in oceno tistega, ki poročilo pošilja, zaželen pa je tudi njegov predlog ukrepov. Komentar ne zadeva samo dejstev in dogajanj o katerih poroča ampak tudi oceno komentarjev in stališč, ki so mu jih o tem izrazili njegovi sogovorniki v administraciji, diplomatskem zboru, med novinarji, itd. V tem smislu bi lahko rekli, da je temeljna oblika informiranja beležka o pogovoru. Ta oblika zahteva osnovno in najenostavnejšo obliko poročanja, ki je sestavljena po pravilu »5W«²⁴ Poročilo mora biti kratko, strnjeno in praviloma lahko obsega eno samo temo (če je nek pogovor obsegal več tem se pričakuje, da bo diplomat o vsaki napisal svoje poročilo). Diplomat mora v pogovoru pozorno spremljati ne samo sogovornikove besede, marveč tudi njegove geste in reakcije, da bo lahko dobil čim bolj popolno predstavo o njegovem dejanskem videnju, mišljenju in oceni. Enako pomembno je to celotno predstavo prenesti v informaciji ali poročilu, ki ga pišemo. (Nick 1997: 63 - 67)

Osnovni pogoj in bistvena značilnost odnosov in komuniciranja na internem nivoju je hierarhična struktura.

²⁴ Pravilo, ki je danes splošno sprejeto in izhaja iz novinarstva. Who, What, When, Where and Why?

Delo v diplomatsko-konzularnih predstavništvih poteka glede na naziv, rang in specifično zadolžitev, (npr. kultura) ki jo ima zaposleni. Notranje usklajevanje in spremljanje kolegov se običajno odvija preko kratkih delovnih kolegijev in občasnih delovnih sestankov. Sestanki so dobra priložnost, da šef misije svoje sodelavce na kratko obvesti o pomembnih dogajanjih v njihovi državi in o državi v kateri živijo in delajo, da jih na kratko informira o bližajočih se dogodkih (npr. obisk predsednika vlade) in da vsakomur priložnost, da pove svoje predloge, pritožbe ali probleme s katerimi se srečuje na delu. V isto kategorijo je treba všteti periodične sestanke šefov vseh konzularnih predstavništev v tej državi ali vseh, ki delajo na določeni nalogi. To je priložnost, da rešijo nekatere dileme, da se uskladi delovanje in da se izogne nesporazumom in nesoglasjem. (Nick 1997: 67 - 68)

6. EKSTERNO KOMUNICIRANJE

» Komuniciranje med državami se je izredno povečalo po drugi svetovni vojni. Kaže se v odpiranju novih veleposlaništev, povečanju števila osebja in v novih nalogah, ki jih dobivajo diplomatski in konzularni predstavniki.« (Benko 1997: 261) Nivo eksternega komuniciranja obsega vse vrste komuniciranja, ki jih opravlja država v mednarodnem okolju. Gre za komunikacijo, ki se vzpostavi na pobudo neke države (preko ministrstva za zunanje zadeve ali diplomatsko-konzularnih predstavništev) kot subjekta mednarodne skupnosti z drugim subjektom mednarodne skupnosti (lahko tudi večimi). Način in oblike eksternega komuniciranja se razlikujejo od načinov in oblik internega komuniciranja. Bistvene razlike so v jeziku, stilistiki in stopnji formalizacije.

V ta nivo komuniciranja spadajo po Nickovi klasifikaciji naslednje smeri komuniciranja:

- **Neposredni dialog med ministrstvi za zunanje zadeve dveh ali več držav**

Nick (1997: 57) razlaga, da ta smer do nedavnega skorajda ni obstajala ali se je vsaj aktivirala zelo redko, skoraj izključno v nekih dramatičnih situacijah, kot je na primer objava vojne. V zadnjih desetletjih in še posebej v zadnjih letih je vse pogostejša praksa, da ministrstva za zunanje zadeve dveh (včasih večih) držav komunicirajo neposredno – vendar še vedno zgolj v primeru, če med državama niso razviti diplomatski stiki. Do tega prihaja vsaj zaradi dveh bistvenih razlogov. Na eni strani hiter porast števila subjektov mednarodnih odnosov (v prvi vrsti novonastale države in rastoče število mednarodnih, regionalnih in drugih organizacij) povzroča finančno in kadrovsko nezmožnost držav, da bi vzdrževale diplomatske in konzularne misije v vseh državah s katerimi morajo komunicirati in na drugi strani hiter razvoj telekomunikacij (dobra in varna telefonija, telefaksi, elektronska pošta) znatno olajša neposredno komuniciranje in diplomatom »v centrali« omogoči, da posel uredijo na hitrejši način, neposredno s kolegi, ki so v drugi državi na istem nivoju. To se pogosto počne takrat, ko se je treba dogovoriti o relativno tehničnih zadevah, takrat ko se komunicira neposredno namesto precej počasnega in glede rezultatov negotovega komuniciranja preko diplomatskih misij.

Neposredne komunikacije se poslužujejo tudi v primerih, ko državi nimata razvitih diplomatskih odnosov in nima niti ena akreditirane misije v drugi državi, ali ko želi neka

vlada demonstrirati pomen in težo svoje demarše²⁵ in na primer noto²⁶ pošlje iz svojega ministrstva za zunanje zadeve neposredno na ministrstvo za zunanje zadeve druge države in ne na njeno ambasado, kot bi bilo v običajnem rednem komuniciranju. Iz teme in vsebine rezultira tudi forma: takšna komunikacija med dvema ministrstvoma je lahko tudi neformalna (telefonski pogovor), lahko ima običajno diplomatsko formo (verbalna nota) in včasih tudi skrajno formalizirano stilistiko (»knjige« in podobno). Pri tem ne gre pozabiti na eno izredno pomembno obvezo. O vsakem takem neposrednem kontaktu in dogovoru (če ne gre zgolj za resnično nepomemben tehnični detajl) je treba takoj obvestiti svoje predstavništvo v tej državi, da ne bi bilo »izključeno iz igre«. Nick svetuje, da včasih, zaradi praktičnosti in kurtoazije, ni slabo informacijo o dogovorjenem posredovati tudi ambasadi te države, čeprav mora ta del naloge opraviti kolega iz njihovega ministrstva za zunanje zadeve. (Nick 1997: 57-58)

- **Komunikacija ministrstva za zunanje zadeve s tujimi diplomatsko-konzularnimi predstavništvi, ki so akreditirani v državi** (pri čemer ima lahko katera od strani sedež v tretji državi)

V bistvu je to osnovni in najobičajnejši kanal diplomatskega komuniciranja med dvema državama. Na ta način se odvija glavnina stikov v diplomaciji, največji del prenosov informacij o uradnih stališčih ene ali druge vlade, tolmačenja tekočih političnih dogajanj v teh državah ali v neki tretji državi, raziskovanje terena in pogajanja, svetovanja glede skupnega nastopanja (na primer v Organizaciji Združenih Narodov ali drugih mednarodnih organizacijah), pripravljane bilateralnih dogovorov ali usklajevanja skupnih priprav za sprejemanje neke pomembne multilateralne konvencije, usklajevanje ali približevanje stališč za pomembne mednarodne konvencije in številne druge diplomatske aktivnosti. (Nick 1997: 59)

- **Komunikacija med dvema ali večimi diplomatsko-konzularnimi predstavništvi, ki so akreditirani v državi sprejemnici**

Zelo običajno je, da šefi misij ali njihovi sodelavci medsebojno ustno komunicirajo in to ne le med formalnimi obiski z namenom izmenjati informacije in se posvetovati. Pisno komuniciranje med misijami je redkejše in je v glavnem omejeno na komuniciranje iz

²⁵ Iz fr. *Démarche* – hoja, vodenje; *Demarša* – diplomatski ukrep, nasproti vladi tuje države, navadno kot protest.

²⁶ Iz lat. *Nota* – znak, pisni zank, pismo, list, beležka.

protokolarnih in kurtoaznih razlogov, kot so na primer pošiljanje cirkularnih not o prihodu ali odhodu šefa ali člana misije, pošiljanje čestitk ob nacionalnih praznikih ali drugih srečnih dogodkih, pošiljanje vabil in sožalj.

- **Komunikacija med dvema ali večimi misijami držav, ki so akreditirane pri eni mednarodni organizaciji**

Ta komunikacijska smer se navezuje na komuniciranje v multilateralni diplomaciji, kjer so (stalne ali *ad hoc*) misije v stalni interakciji, pri čemer si izmenjujejo poglede na obravnavana vprašanja, skušajo vplivati na poglede (in glasovanja) drugih ter se v multilateralnem okolju pogajajo o spornih zadevah.

- **Komunikacija med sekretariatom neke mednarodne organizacije in stalnimi misijami, ki so akreditirane pri njej**

Gre za osnovno komunikacijsko smer v multilateralni diplomaciji, ki je v veliki meri podobna komunikaciji misije z ministrstvom sprejemne države. Komuniciranje je pogosto ustno in osebno, redno se uporabljajo tudi telefon, faks in drugi načini telekomunikacijske komunikacije (Nick 1997: 62).

- **Komunikacija med sekretariati različnih mednarodnih organizacij**

Tudi mednarodne (tako vladne kot nevladne) organizacije imajo status subjekta v mednarodni skupnosti zato znotraj nje vzpostavljajo in vzdržujejo medsebojno komunikacijo, saj se njihovo delo in področje pogosto navezujeta ali sta celo soodvisna. Ta komunikacijska smer v shemi št. 2 ni označena, saj bi povzročila veliko nepreglednost skice mednarodnega komunikacijskega sistema.

6. 1 DIPLOMACIJA NA VRHU - *SUMMITRY*

Pomembno spremembo v sodobni diplomaciji je opaziti v povečanju števila sestankov na političnem vrhu držav, ki jih štejemo v t. i. osebno diplomacijo. Konference se s samostojnimi srečanji šefov držav, predsednikov vlad ali zunanjih ministrov spremenijo v tisto, za kar so šele v petdesetih letih začeli uporabljati pojem diplomacija na vrhu (*summit diplomacy*) (Simoniti 1995b: 35).

Danes se presenetljivo velik del multilateralne (pa tudi bilateralne) diplomacije odvija na predsedniškem vrhu, na ravni predsednika vlade in šefa države. Izvor gre iskati že v antiki,

v srednjem veku pa postane že običajna metoda, dejansko pa diplomacijo *summitov* uvede Koncert velikih evropskih sil. Med prvo svetovno vojno ponovno pride do vzpona mednarodnih srečanj na najvišji ravni, kar napove Pariška mirovna konferenca (1919), kjer glavno igro vodijo Lloyd George, Clemenceau in Woodrow Wilson. Sredi stoletja v vojnem času konference »velikih treh« (Roosevelt, Churchill in Stalin) potrdijo, da se bo diplomacija *summitov* ohranila. (glej Berridge 2002: 168 - 185)

Občasno šefi držav in/ali šefi vlad vodijo delegacije v konferenčni oz. parlamentarni (multilateralni) diplomaciji. Kaufmann (1996: 108) ugotavlja, da izkušnje kažejo, da na odločitve, ki jih sprejmejo na medvladnih konferencah, prisotnost teh oseb običajno ne vpliva. Lahko pa se proces sprejemanja odločitev upočasni, ker imajo lahko visoki predstavniki daljše govore ali pa zaradi njihove prisotnosti predstavijo redne sestavke. Včasih pa lahko visoki predstavnik države nemudoma sprejme odločitev glede kakega zahtevnega vprašanja in tako pospeši proces. Je pa to bolj izjema, saj imajo šefi držav v številnih državah zgolj protokolarno funkcijo in šefi vlad, četudi imajo posebna pooblastila, navadno odločitev ne bodo sprejeli »preko« svoje delegacije.²⁷

Obstajajo tri glavne oblike predsedniških vrhov: redne (serijske) konference, *ad hoc* konference in t.i. izmenjava pogledov na najvišji ravni. Slednja oblika je ob enem lahko del prve ali druge. Precej mlada oblika *summit diplomacije* so vsakoletna srečanja voditeljev sedmih gospodarsko najmočnejših držav – G7, danes G8 (Francija, Nemčija, Italija, Kanada, Velika Britanija, Združene države Amerike, Japonska in Ruska federacija). Sestankov skupine G8 se udeležujejo šefi vlad, zraven njih pa še ministri za finance in ministri za trgovino. Nimajo lastnega sekretariata, vendar skupina pripravi okvirne odločitve za letne sestanke (Koffman 1996: 108).

Summiti so lahko včasih zelo zahtevni za diplomacijo. Vedno so tvegani in včasih lahko služijo zgolj v domače ali tuje propagandne namene. Vsekakor pa, če so razsodno uporabljeni in pozorno pripravljene, lahko dobro služijo v diplomatske namene. To predvsem velja za redna srečanja, ki odsevajo nadaljevanje oblikovanja pomembnega mednarodnega odnosa. Tudi *ad hoc* predsedniški vrh in »izmenjava pogledov na najvišji ravni« sta pomembni za diplomacijo, če so uporabljeni kot obuditev zagona (*momentuma*) v diplomatskih pogajanjih. Vzorec predsedniškega vrha se je spreminjal in verjetno se bo tudi v prihodnje. Televizija in demokracija prispevata k temu, da *summitry* kot način komuniciranja med državami ne bo izginil (Berridge 2002: 184).

Na diplomacijo na vrhu se delno, vendar ne nujno, navezuje pojem *shuttle* diplomacije. Pojem označuje nov način vodenja diplomacije, ki ga je omogočil razvoj transportnih sredstev. Majhna količina porabljenega časa za prevoz je omogočila, da se pogajalskih in drugih diplomatskih procesov udeležujejo visoki predstavniki vlad ali celo šefi držav. Posredniki v pogajanjih med dvema sprtima stranema pogosto izvajajo *shuttle* diplomacijo, saj neprestano letijo med sprtima stranema in se tako trudijo rešiti spor med vpletenimi stranmi.

²⁷ O pooblastilih je bilo že precej napisanega v 3. poglavju.

7. DIPLOMACIJA V ODNOSU Z JAVNOSTMI

Tretji nivo komuniciranja, ki ga obravnavam v nalogi je tisti, ki poteka med ministrstvom za zunanje zadeve (vključno z njenimi misijami) in javnostmi – tako domačimi kot tujimi. Podpora javnosti in javnega mnenja je za sodobno demokracijo bistvenega pomena, saj daje legitimnost delovanju vlade in jo za morebitne napačne poteze lahko tudi »kaznuje« (na naslednjih volitvah). Pri odnosih z javnostmi gre v diplomaciji za načrtovan in prepričevalen komunikacijski proces vlade (usmerjen k javnostim), s katerim si prizadevajo ustvarjati pozitivno podobo, ustvarjati dober imidž in vzdrževati ugled svoje države navzven ter pridobivati podporo in zaupanje ljudi (volivcev!) pri izvajanju zunanje politike. Kot omenjeno v drugem poglavju, je pomembno opozoriti, da komunikacijski proces odnosov z javnostmi v diplomaciji ne zajema zgolj javne diplomacije, kjer gre za komuniciranje v tujem oziroma mednarodnem prostoru.

Na tem mestu se postavlja pomembno vprašanje obstoja javnosti. Shema mednarodnega komunikacijskega sistema (glej stran 25) predpostavlja obstoj mednarodne javnosti. O njenem obstoju so mnenja deljena, po večini pa teoretiki trdijo, da (še) ne obstaja. Osebno sem prepričana, da se mednarodna javnost v našem času (že) oblikuje ob pomembnih mednarodnih vprašanjih. Na primeru vprašanja resolucije v Varnostnem svetu OZN glede vojne v Iraku (2003) pa lahko praktično dokažemo, da je prišlo do *rekrutacije* mednarodne javnosti in s tem mednarodnega javnega mnenja, ki je imelo na državne in mednarodne oblasti velik vpliv. V množičnih protestnih shodih 15. februarja 2003, ki so se odvijali v vseh evropskih prestolnicah, lahko vidimo najčistejšo manifestacijo mednarodne javnosti. Sicer ne moremo govoriti o neki vse-evropski javnosti ali javnem mnenju, ki bi tvorila protipol ameriški javnosti. To je posledica stanja sodobne mednarodne skupnosti in države kot osrednjega akterja. Med vzroki gre izpostaviti predvsem nacionalne interese in neenotno zunanjo politiko (držav članic) Evropske unije (ki zagotovo še dolgo ne bo izoblikovana - če sploh kdaj). Primer slovenske javnosti in slovenskega javnega mnenja je tokrat dober primer javnega mnenja, ki ne sledi uradni politiki (spomnimo se podpisa Vilniuške deklaracije), ampak ji nasprotuje. S tem dejanjem se je slovenska javnost (morda preko mnenjskih voditeljev?) *pridružila* mednarodni javnosti, ki je nasprotovala resoluciji.

Če obravnavamo javnost (*public*) v specifičnem pomenu socialne kategorije (*kolektivitete*), ki se pojavlja kot poseben družbeni in politični akter ali subjekt, posebej v odnosu do neke dejavnosti ali projekta (Splichal 1997: 7) in če sprejmemo, da se javno mnenje oziroma »mnenje javnosti« (po Tönniesu) z javnostjo, kot njegovim subjektom,

razlikuje od drugih oblik socialne volje po tem, da je soglasna volja rezultat védenja in je oblikovana kot racionalna sodba v družbi (*Gesellschaft*) (Splichal 1997: 9, 10), lahko sklepamo, da mednarodna javnost obstaja in s tem tudi mednarodno javno mnenje, kar se kaže v posebnih situacijah.

Nesoglasje o tem, koliko diplomatske komunikacije naj bo odprte (javne) in koliko tajne, predstavlja bistveno vprašanje v dvajsetem (in enaindvajsetem) stoletju. Po prvi svetovni vojni je nastopila reakcija na staro diplomacijo velikih evropskih sil. Sodobni trend diplomatov, ki so po eni strani pri svojem profesionalnem delovanju vedno bolj odvisni od množičnih medijev in vsebin, ki jih ti prenašajo, po drugi strani pa morajo vzdrževati podporo različnih javnosti svoji zunanji politiki in negovati njeno ugodno podobo (s čimer postajajo svojevrstni predstavniki za odnose z mediji, komunikacijski upravljavci in koordinatorji), deloma prerašča zgodovinsko uveljavljeni koncept javne diplomacije (Plavšak 2003). Slednja izhaja iz ideje odprte, demokratične diplomacije, ki jo je leta 1918 na Pariški mirovni konferenci v svojih 14. točkah zahteval Woodrow Wilson. Društvo narodov je razširjalo idejo javnih sporazumov tako, da je objavljalo njihova besedila, ko so bili sklenjeni. Russett in Starr (1996: 247) trdita, da so »odkrita pogajanja skoraj pokončala koristnost diplomacije, saj je propaganda postala njena osrednja funkcija«. Zadržanost in diskretnost diplomatske misije ali diplomatskega predstavnika je potrebna, vendar v nekaterih primerih diplomacija lahko in mora izstopati v javnosti. Nick (1997: 135) trdi, da so to kljub temu izjemni primeri. Jasno je, da ministrstvo z načrtovanim načinom komuniciranja usmerja množične medije, preko katerih ustvarja *mnenjsko vzdušje*. Morgenthau (1995: 254) razlaga, da ni dovolj, da vlade pridobijo za svojo zunanjo politiko podporo nacionalnega javnega mnenja, ampak da potrebujejo tudi podporo javnega mnenja drugih držav, kar odraža spremembe v značaju in vodenju zunanje politike.

Z internacionalizacijo javnosti, razvojem sredstev množičnega komuniciranja in naraščajočo soodvisnostjo postane enako pomembno, kot komuniciranje z domačimi javnostmi, komuniciranje s tujimi in predvsem pridobivanje podpore le-teh. Večja kot bo mednarodna podpora, večja bo verjetnost uspešnega delovanja držav in njihovega uresničevanja politik. Ker lahko nenaklonjene tuje javnosti predstavljajo kamen spotike pri zagotovitvi podpore tujih vlad za specifične politike, ali pri organiziranju mednarodnih koalicij, so vlade razvile specifične metode komuniciranja, ki so bistveno bolj učinkovite od cenzure in tajnosti, ki sta dolgo prevladovali v odnosu vladajočih režimov do javnega mnenja (Splichal v Gruban 2002: 18).

Živimo v dobi javne diplomacije, ki jo Berridge (2002: 17) opredeli kot »tujo propagando, ki jo vodijo ali usmerjajo diplomati in /.../ je sedaj pomembna naloga diplomatskih misij«, pri čemer gre za sodobno diplomatsko prakso, ki je odsev razvoja telekomunikacijskih sredstev in množičnih medijev. Pomembna funkcija ministrstev za zunanje zadeve (pri tej nalogi) je podpora diplomatskim misijam z oskrbovanjem odobrenih informacij o tujih in domačih dogajanjih. Treba pa je opozoriti, da pojem javna diplomacija obsega zgolj komuniciranje s tujimi in mednarodnimi javnostmi, ne pa tudi odnose z domačimi javnostmi, čeprav lahko tudi domače javno mnenje pomembno vpliva (ali celo oblikuje) na tuje javno mnenje. Cincotta (v Potočnik 2002: 10) pravi, da je javna diplomacija »/.../ sklop spretnosti in orodij vsakega diplomata, ki komunicira s tujimi javnostmi. Tuje javnosti, ki danes sodelujejo v procesu mednarodnih odnosov, so predvsem vlada, a tudi mediji, akademska javnost, študentje, mladinske skupine, tehnologi, umetniki, kulturne organizacije, skupnosti in religiozna združenja, privatna podjetja in široko področje posebnih interesov in nevladnih organizacij.«

»Državni imidž je zelo pomemben v mednarodnih odnosih. Izgrajevanje imidža in kultiviranje je dolgotrajen in kompleksen proces, ki zajema različne informacijske vire« (Serajnik Sraka 1997: 39). Danes praktično na svetu ni države, ki ne bi skrbela za odnose z mednarodno javnostjo. Načini, kako se države tega lotevajo in ocene, kako so pri tem uspešne, pa se zelo razlikujejo. Komunikacijski programi majhnih držav praviloma težijo k bolj oprijemljivim ciljem, ki so v funkciji spodbujanja turizma, investiranja in gospodarskega sodelovanja. Velike države pa se poslužujejo obširnih in raznovrstnih aktivnosti, katerih najpomembnejši cilj je nenehno sporočati svoj pogled na svet in poudarjanje svoje vloge v njem. Slednji način primerjajo z diplomacijo in ker so v teh komunikacijskih procesih vključena tudi diplomatska predstavništva držav, se je uveljavil termin »*public diplomacy*« (Kunczik v: Serajnik Sraka: 1998, 686-687)

Pri ustvarjanju in ohranjanju podobe države, ki se oblikuje v kompleksnem komunikacijskem sistemu z različnimi viri informacij in na različnih ravneh človeškega zavedanja, sta kredibilnost in zaupanje ključna elementa. Zaradi tega se države raje poslužujejo bolj subtilnih sredstev komunikacije, ki veljajo za manj agresivne. Večina razvitih držav in tudi nekatere države v razvoju so razvile posebne institucije, katerih namen je izboljšati ugled države, ali pa so najele agencije za odnose z javnostmi, da so to storile zanje (Kunczik v Gruban, 2002, 30). Poleg redne informacijske dejavnosti, ki jo običajno opravljajo diplomatska predstavništva v povezavi z ministrstvom za zunanje zadeve in drugimi vladnimi

agencijami, obstajajo tudi posebni projekti in kampanje, za potrebe katerih se lahko vključi akterje, ki so zunaj formalnega diplomatskega ustroja držav (Gruban, 2002: 30).

Nada Serajnik Sraka (1997: 40) opozarja, da je promocijska aktivnost pri nas preveč razpršena in da manjka vladna komunikacijska strategija ter da minister za zunanje zadeve in diplomatsko osebje v tujini niso zadostno vključeni v promocijo države.

Služba za odnose z javnostmi uporablja pri svojem delu različna sredstva komuniciranja: pripravlja in pošilja občilom sporočila za javnost, pred pomembnejšimi zunanjepolitičnimi dogodki pripravlja brifinge za novinarje, ob obiskih tujih visokih gostov organizira tiskovne konference in samostojno predstavlja dogodke in delo ministrstva na spletnih straneh, ki imajo pogosto možnost dostopa preko sistema WAP.

»Javna diplomacija in mednarodni odnosi z javnostmi se v določeni meri prekrivajo in lahko delujejo skupaj v smeri racionalizacije in sinergije prenosa relevantnih informacij o zunanji politiki in javni državi. Tako se lahko dopolnjujejo v državnih promocijskih aktivnostih, tako z uporabo »mehkih«²⁸ metod odnosov z javnostmi, kot tudi s »trdimi«²⁹ metodami prepričevanja in propagande, bolj ali manj v subtilnih oblikah kulturnih, izobraževalnih, promocijskih in drugih programov« (Plavšak v Gruban, 2002:37).

Danes velja, da ima javno mnenje pomemben vpliv na notranjo politiko, na mednarodno pa zgolj posreden. V zadnjem času politiki pogosteje iščejo legitimacijo za svoje zunanjepolitične akcije v javnem mnenju. Pomena javnosti in javnega mnenja se tako v demokratičnih, kot nedemokratičnih državah vlade vse bolj zavedajo. Sedaj ima večina ministrstev za zunanje zadeve posebne agencije ali oddelke, ki skrbijo za redno komunikacijo z javnostmi. V Združenih državah Amerike so (ob spoznanjih kako pomembna je javna diplomacija) leta 1999 integrirali *United States Information Agency* v *State Department*, kasneje pa še ustanovili *Bureau of Public Affairs*, ki je skoraj izključno posvečen domači javnosti, s katero gradijo podporo doma. Italijanska služba (v okviru MZZ) za tisk in informiranje je sestavljena iz dveh delov, kjer se prvi ukvarja z italijanskimi mediji in drugi s tujimi mediji. (Berridge 2002: 17)

Kot so zapisali v Poročilu Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije (2001, 127), pri nas Služba za odnose z javnostmi skrbi za učinkovit pretok informacij med občili in javnostjo na eni strani ter ministrstvom in ministrom na drugi strani. Redno spremlja in medijsko pokriva pomembnejše dejavnosti ministrstva in ministra ter odgovarja na novinarska

²⁸ Trudijo se ustvariti ozračje za vzajemno razumevanje z uporabo počasnih medijev.

²⁹ Vpliv na stališča tujih javnosti, hitri mediji.

vprašanja. Prav tako spremlja vse obiske ministra v tujini in o tem obvešča domače novinarje, dopisnike v Sloveniji in dopisnike naših občil v tujini.³⁰

V zadnjem Poročilu pa poročajo, da je Služba Ministrstva za zunanje zadeve v letu 2002 delovala na področju obveščanja domače javnosti o dejavnostih Ministrstva za zunanje zadeve in tuje javnosti o slovenskih prednostnih zunanje-političnih usmeritvah. V rednih stikih z novinarji, sporočilih za javnost, pojasnilih, obvestilih in na novinarskih konferencah je redno obveščala slovensko javnost o zunanje-političnih dejavnostih Republike Slovenije. V letu 2002 je objavila 520 sporočil za javnost in organizirala 15 novinarskih konferenc. Posebna pozornost je bila posvečena obiskom tujih gostov (74), o katerih je bila javnost dosledno obveščena s predhodno informacijo, običajno pa je bila ob obisku organizirana konferenca ministra in visokega gosta (21). Z obširnimi predhodnimi informacijami je javnost v vsem tem okolju seznanjala o dvostranskih ali večstranskih srečanjih Ministra za zunanje zadeve (72 – od tega 26 uradnih oziroma delovnih). Organizirane so bile novinarske konference in intervjuji za tuja občila in seveda informativni sestanki za morebitne slovenske dopisnike, domača javnost pa je bila z vsebinami pogovorov vedno seznanjena tudi v sporočilih za javnost. (Poročilo 2002: 346)

V letu povečanega delovanja Republike Slovenije za vstop v Evropsko unijo in NATO so večjo pozornost posvetili stikom s tujimi novinarji in tedensko organizirali in vsebinsko podprli pogovore ministra za zunanje zadeve oziroma državnih sekretarjev ali drugih visokih predstavnikov s tujimi dopisniki oziroma tujimi zainteresiranimi tujimi novinarji. Poseben program je bil na tem področju izpeljan na vrhu Nata v Pragi in na vrhu Evropske unije v Köbenhavnu. (Poročilo 2002: 347)

³⁰ Iz poročila lahko sklepamo, da se Služba MZZ za odnose z javnostmi v letu 2001 še ni ukvarjala posebej s tujimi javnostmi, niti samostojno s pomočjo svojih misij v tujini niti posredno preko tujih dopisnikov, ki so v Sloveniji.

8. DIPLOMATSKO KOMUNICIRANJE, DIPLOMATSKE FUNKCIJE IN FUNKCIJE DIPLOMATOV

Diplomatsko komuniciranje je po Benku (1997: 258) odraz trojne shematične opredelitve nalog diplomacije, kot jih vsebuje diplomatsko pravo – t.j. predstavljanje, pogajanja in opazovanje, oziroma po Planteyu (2000: 262 - 283) 4 osnovnih diplomatskih funkcij, ki izhajajo iz nalog, dolžnosti in posledično pravic, ki jih nalaga zakon. Te diplomatske funkcije so:

1. Predstavljanje
2. Informiranje oziroma obveščanje
3. Varovanje interesov
4. Pogajanje (glej Plantey 2000: 262-283)

Ker pa ta klasifikacija ne dopušča nadrobnejšega uvida v vsebino, jo vanjo uvaja Morgenthaujeva definicija, ki pove, da »diplomat izpolnjuje temeljne funkcije, ki mu jih je poverila vlada, te pa so simbolne, legalne in politične funkcije« (Morgenthau v Benko, 1997: 258). Russett in Starr (1996: 246) trdita, da ima diplomacija pet funkcij: 1. uravnavanje konfliktov, 2. reševanje problemov med dvema vladama ali več, 3. pospeševanje in omogočanje mednarodne komunikacije na številnih področjih, 4. pogajanje in dogovarjanje o posebnih primerih, pogodbah in sporazumih, in 5. celovito izvajanje in načrtovanje programa zunanjepolitičnih odločitev neke države v odnosu do druge. »Kar se tiče teh postopkov, je rezultat teh dejavnosti predvsem posredovanje pogledov svoje vlade in izmenjava informacij« (Russett in Starr 1996: 246).

Vrsta in način komunikacije, kakor tudi pravno varstvo diplomatskih komunikacij nedvomno izhajajo iz nalog diplomatskega predstavništva.

Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih (stopila v veljavo 1964.) obravnava v 3. členu 5 nalog diplomatske misije (Simoniti, 1994a: 32):

- a) *predstavljanje države pošiljateljice v državi sprejemnici;*
- b) *v državi sprejemnici zaščita interesov države pošiljateljice in njenih državljanov v mejah, ki jih dovoljuje mednarodno pravo;*
- c) *pogajanja z vlado države sprejemnice;*
- d) *obveščanje z vsemi dovoljenimi sredstvi o pogojih in razvoju dogodkov v državi sprejemnici in poročanje o tem vladi države pošiljateljice;*

e) *pospeševanje prijateljskih odnosov med državo pošiljateljico in državo sprejemnico in razvijanje medsebojnih gospodarskih, kulturnih in znanstvenih odnosov.*

Pri nas se s tem vprašanjem ukvarja 19. člen Zakona o zunanjih zadevah (Zakon o zunanjih zadevah: 2001).

Diplomatsko predstavništvo opravlja dejavnosti, navedene v dunajski konvenciji o diplomatskih odnosih oziroma dunajski konvenciji o predstavljanju držav njihovih odnosih z mednarodnimi organizacijami univerzalnega značaja. Te so zlasti:

- 1. predstavljanje in zastopanje Republike Slovenije v sprejemni državi oziroma v mednarodni organizaciji;*
- 2. varovanje in uresničevanje interesov Republike Slovenije, njenih državljanov in pravnih oseb;*
- 3. pospeševanje in razvijanje prijateljskih odnosov ter sodelovanja med republiko Slovenijo in sprejemno državo na vseh področjih;*
- 4. sodelovanje v pogajanjih z vlado sprejemne države ali organi mednarodne organizacije;*
- 5. uveljavljanje stališč in interesov Republike Slovenije v mednarodnih organizacijah;*
- 6. poročanje ministrstvu za zunanje zadeve in preko njega drugim državnim organom o notranjem in zunanjem političnem položaju ter dejavnosti sprejemne države oziroma dogajanjih v mednarodni organizaciji;*
- 7. seznanjanje organov, institucij in javnosti v sprejemni državi oziroma mednarodne organizacije z dosežki, značilnostmi in stališči Republike Slovenije.*

Ne glede na različne teoretične opredelitve funkcij diplomacije ostajajo v svojem bistvu nespremenjene, se pa spreminjajo funkcije diplomatov, ki jih izvajajo pod drugačnimi pogoji na nov oziroma drugačen način. Tudi Cooper (2001: 6) trdi, da bodo tradicionalne funkcije diplomacije (predstavljanje, obveščanje in pogajanja) tudi v prihodnosti preživele. Predstavljanje bo, po njegovih besedah, še naprej glavna funkcija bodočih diplomatov, vendar ne zgolj v odnosu do tujih vlad ampak tudi do veliko širšega spektra tujih javnosti, ki segajo onkraj zunanjih ministrstev, šefov držav in tradicionalnih elit. Hiter porast zbiranja svetovnih novic in njihovo takojšnje t.i. *real-time* posredovanje pomembno vpliva na naravo diplomatske obveščevalne funkcije. Pomemben del poročanja bo sedaj postalo prepoznavanje subtilnih indikatorjev, kar bo zahtevalo globinsko razumevanje sprejemne države in ne zgolj mnenja elite. Tako mora biti diplomat sposoben umestiti aktivnosti države sprejemnice in razmišljati v širokem (tako nacionalnem kot internacionalnem) kontekstu, ki ne zajema zgolj

bilateralnih vplivov z diplomatovo državo. Pogajanja bodo ostala pomemben element diplomatovih odgovornosti. Bodoči diplomati bodo tudi v nadalje imeli pomemben vlogo v mednarodnih pogajanjih, vendar bodo verjetno (za razliko od svojih predhodnikov) delili svojo pogajalsko odgovornost z delegati drugih ministrstev oziroma vladnih agencij, včasih pa celo s predstavniki privatnih organizacij. Sodelovanje v pogajanjih, ki bodo pokrivala bilateralne interese bodo imela manjšo vlogo kot multilateralna pogajanja. Pogajanja presegajo tradicionalne bilateralne odnose, saj zahtevajo rešitve kompleksnih problemov sodelovanje širokega spektra zainteresiranih strani.

Kljub in/ali zaradi spreminjanja okoliščin, nov kontekst mednarodnih odnosov narekuje še več diplomacije, ki v svoji osnovni komunikacijski funkciji ostaja središčna. Diplomati se hkrati srečujejo z novimi izzivi in nalogami: določajo agende, odpirajo vprašanja, oblikujejo koalicije, mednarodne režime ali red, katalizirajo kolektivno akcijo itn. (Sharp v Plavšak 2003)

9. SPLOŠNA PRAVILA DIPLOMATSKEGA KOMUNICIRANJA IN STIKOV

Komuniciranje v diplomaciji (predvsem) na eksternem nivoju, ki ga obravnavamo kot pravo diplomatsko komuniciranje, je medkulturno komuniciranje. Zato se morajo diplomati držati nekaterih pravil, da ne bi prišlo do nepotrebnih nesporazumov ali celo sporov zaradi kulturnih razlik.

Prvo in osnovno pravilo, ki se ga mora diplomat držati je: spoštovanje lokalnih pravil³¹. Če je diplomat, ki je akreditiran v tujini, v dvomih glede pravil komuniciranja se lahko vedno posvetuje z domačo protokolarno službo ali s kolegom z diplomatskega zbora³², ki je akreditiran v državi in pooblaščen za reševanje določenih problemov v odnosih med domačimi oblastmi in diplomatskim zborom. Ustanovljeni so z namenom, da diplomatom olajšajo življenje in delo in jim pomagajo izogniti se neugodnim situacijam ali celo težjim incidentom. (Nick 1997: 51)

Pomembna sta posluš in občutljivost za lokalne običaje in navade. Uspešen diplomat mora poznati elemente zgodovine naroda in dežele, v kateri deluje in najboljša pot k temu je učenje in čim boljše obvladanje jezika te države (Osolnik 1998: 138). Tipičen primer razlik v normah obnašanja, ki veljajo v različnih državah je viden v vzdrževanju kontaktov z regionalnimi in lokalnimi oblastmi. Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih usmerja diplomatske misije na kontakte in sodelovanje z ministrstvi za zunanje zadeve. Nekatere države se striktno držijo tega načela in vztrajajo na tem, da se zaprosi za informacije preko njihovega ministrstva za zunanje zadeve in se usmerjajo vse intervencije, ki se nanašajo na notranjepolitične situacije. Druge države (vse številnejše) se trudijo razbremeniti državno administracijo in celo vzpodbujajo neposredne stike diplomatskih misij z lokalnimi in regionalnimi oblastmi. Tukaj prihajajo države do zahteve Dunajske konvencije, ki narekuje minimum, ki ga mora država sprejemnica zagotoviti za delo diplomatski misiji, vendar pa je na vsaki posamezni državi, da nudi večje možnosti, če to sama želi.

Za stike je treba zaprositi (in jih sprejemati) po načelu učinkovitosti. Nesmiselno bi bilo za vsako malenkost zaprositi za pogovor s pomočnikom ministra ali načelnikom uprave, če se lahko to opravi vsaj tako dobro (morda bolje) z referentom. Obče pravilo je torej, da

³¹ »When in Rome, do as Romans do.«

³² »Diplomatski zbor (CD) je zbor vseh diplomatskih predstavnikov v glavnem mestu države (v širšem smislu). V ožjem smislu se ta besedna zveza uporablja samo za vodje tujih diplomatskih predstavništva. (Vukadinović 1994: 261)

mora vsak vzdrževati stike na nivoju, ki je enak njegovemu. Obstaja pa eno načelno odstopanje od tega pravila: diplomatski predstavniki kontaktirajo predstavnike sprejemne države na nivoju, ki je pogosto nad njihovim osebnim. Razlogov za to je več. Le malo držav ima velike misije s popolno paleto diplomatskih nazivov, ki potem omogočajo polno niansiranje stopenj diplomatskega komuniciranja. Razen tega se pri diplomatih v splošnem spoštuje premisa, da predstavljajo svojo državo. Ambasador za sprejemno državo predstavlja šefa države, čeprav je običajno državni uradnik malo višjega ranga. Sledijo mu drugi sodelavci po določenih merilih. To je splošno sprejeto in omogoča dobro funkcioniranje sistema.

Ambasador vzdržuje uradne in družbene stike z najvišjimi funkcionarji sprejemne države. Njegov običajni nivo je praviloma nekje od načelnika ali pomočnika ministra, preko namestnika ministra do ministra za zunanje zadeve (ali katerega drugega resorja). Če bo potrebno bo ambasador kontaktiral predsednika vlade, visoke parlamentarne predstavnike, sodstvo, ali ob posebnih priložnostih šefa države. Ambasador predstavlja svojo državo ob vseh priložnostih, od svečanosti in proslav, preko sodelovanja na mednarodnih sestankih in podpisovanjih pogodb³³, do prisostvovanja na splošnih žalovanjih ali državnih sprevodih. Vzdržuje delovne in družabne zveze v diplomatskem zboru, najpogosteje zastopa svojo državo v delu mednarodnih organizacij, ki imajo sedež v sprejemni državi ali tam sestankujejo. Po vrhu vsega pa nastopa v javnosti, ko oceni, da je to potrebno ali dobi takšna navodila.

Drugi diplomatski agent v hierarhiji (ne glede na rang) v svoji dejavnosti pokriva najširši spekter zvez v državni upravi, javnem in kulturnem življenju, v novinarskih krogih, opoziciji in drugje. Glede na orientacijo bo v ministrstvu za zunanje zadeve vzdrževal stike od šefa oddelka do namestnika ministra. Če je ta oseba v notranji sistematizaciji dela ambasade odgovorna za neko specifično področje, bo praktično ne glede na njen rang, poslovne stike vzdrževala z ljudmi z zadolženega resorja. Ob odsotnosti ambasadorja bo kot začasni odpravnik poslov (*chargé d'affaires a. i.*) morda imel možnost sestati se z ministrom za zunanje zadeve ali po potrebi na višjem političnem nivoju. To velja za vsakogar, ki opravlja dolžnost odpravnik poslov, saj je v tem trenutku (ne glede na osebni naziv in rang) najvišji diplomatski predstavnik svoje države v državi sprejemnici in je pooblaščen, da jo zastopa v vseh situacijah in na vseh nivojih.

³³ Veleposlanik ima pooblastila, da se v imenu države pogaja in jo zastopa, za podpisovanje mednarodnih pogodb pa mu mora (pri nas) zunanji minister dodeliti pooblastilo.

Vso ostalo osebje vzdržuje redne zveze na odgovarjajočih vzporednicah z ministrstvom za zunanje zadeve in drugimi telesi državne uprave v skladu s svojimi zadolžitvami na ambasadi.

O tem, kdo od zaposlenih in na katerem nivoju bo stopil v stik s potencialnim sogovornikom, običajno odloča ambasador. Kot omenjeno se bodo pri tem držali pravila, da ni potrebo iskati višjega nivoja od tistega na katerem se pogovori lahko koristno opravijo. Ni neobičajno, da v pogovoru sodelujeta dva predstavnika misije: eden daje »nivo« in drugi potrebno strokovnost in poznavanje specifične problematike.

Nick (1997: 51-57) pravi, da obstaja še eno pomembno pravilo: prijetne pogovore je treba opraviti preko lastnih predstavništev v tujini, za neprijetne pa je treba povabiti tujega diplomata v ministrstvo za zunanje zadeve. Za to obstaja več razlogov. Prijetne teme (npr. podelitev odlikovanja tujemu državljanu) niso problematične, vendar prinašajo politične točke. Neprijetne teme ne prinašajo nikakršnih pozitivnih točk in niso prijetne za sporočanje. Na takšne razgovore se tujega predstavnika pokliče na ministrstvo, praviloma na višjem političnem nivoju, tako da se z ambasadorjem lahko pogovarjajo enakopravno ali višje (nivo pogovora določi sprejemna država). Večina tekočih rutinskih razgovorov nima niti prijetnega niti neprijetnega značaja in se jih lahko vodi tako na eni kot na drugi strani.

9. 1 Diplomacija izven uradnih prostorov

Komuniciranje v diplomaciji vključuje tudi neuradne stike med predstavniki vlad, še posebej, ko govorimo o »diplomaciji izven uradnih prostorov«. Ta je najbolj vidna v primerih uradnih in neuradnih sprejemov, raznih protokolarnih in družbenih obveznosti, ki predstavljajo neločljiv del poklica diplomata. Ti dogodki dajejo priložnost, da se v neformalnem, sproščenem vzdušju, vzpostavljajo stiki z zanimivimi sogovorniki, da diplomati izmenjujejo informacije, mnenja, predvsem pa se tako gradi osnova za kasnejše formalne stike (Nick 1997: 146)

V sodobni diplomatski praksi so pogosta tudi medijska pojavljanja diplomatov in javni nastopi. Večkrat predstavnike vlad povabijo, da za množične medije komentirajo dogodke ali razložijo poglede svoje vlade na aktualne zadeve. Včasih so tudi gostje na univerzah, kjer imajo predavanja ali odgovarjajo na vprašanja študentov. Pri tem se ponovno odpira vprašanje ali gre pri takem delovanju za diplomatsko komuniciranje. Glede na to, da s takšnimi nastopi akterji vplivajo ali se trudijo vplivati na tuje akterje in tuje javno mnenje, lahko v tem vidimo (sodobno) predstavljanje države z diplomatskim komuniciranjem.

10. DIPLOMATSKI JEZIK IN STIL

Srž diplomacije je komunikativno delovanje, ki ga Habermas opredeli kot socialni odnos, ki se odvija znotraj kompleksne mreže medsebojnih struktur navodil, norm in pravil, ki nastajajo in se spreminjajo v komunikativni interakciji med državami (Lose v Plavšak 2002: 119). Diplomatsko interakcijo zaznamuje delovanje, ki je usmerjeno k obojestranskemu sporazumu, kjer je zaznava realnosti, interesov, preferenc in zaželenega obnašanja predmet skupnega procesa interpretacije, ki jo vodijo argumentativna racionalnost in trditve o veljavnosti. Medsebojno razumevanje se izoblikuje skozi diplomatsko komunikativno interakcijo, t.j. na osnovi razprav, zbiranja informacij in želji po koordiniranem delovanju, da bi tako zmanjšali meddržavna trenja (Lose v Plavšak 2002: 119).

Prvi pogoj za uspešno komuniciranje in sporazumevanje je skupni jezikovni kod. Diplomati le redko prihajajo v srečno situacijo, da lahko predstavniki različnih držav komunicirajo v domačem jeziku³⁴ (npr. Avstrijci, Nemci, Švicarji). Za uspešno opravljanje svojega dela morajo diplomati obvladati tuje jezike, kar je že od nekdaj bila stereotipna oznaka te profesije. Jezikovni problemi namreč povzročijo t.i. semantični šum, ki pa lahko ima v odnosih dveh držav resne posledice.

V priložnostih, ko v diplomaciji ne želijo ali ne morejo uporabljati enega od jezikov, država sprejemnica organizira prevajanje jezika sprejemne države (Maresca v: Nick: 1997, 103). Kot pravi Nick »Prevajanje v dobri meri rešuje problem, vendar ne vedno. /.../ Slab prevajalec lahko zares uniči pogovore.« (Nick 1997: 103) Slab prevajalec ne pomeni nujno, da ne obvlada jezika, lahko gre zgolj za nepoznavanje snovi, ki jo prevaja. Po drugi strani pa je lahko dober in izobražen prevajalec dragocen sodelavec in lahko pogosto popravi napake, ki jih naredi njegov sogovornik, ne da bi se tega zavedal. (Nick 1997: 102-107)

Primer jezika v komuniciranju zgodnjih mednarodnih sistemov je babilonski jezik, v katerem je bila podpisana pogodba o večnem miru, prepovedi vojne in medsebojni pomoči med faraonom Ramzesom III. in hetitskim vladarjem Hatusilo iz 13. stoletja pr. n. št. Takrat je babilonski jezik veljal za diplomatski jezik (Benko 2000: 18). Latinščina je bila uradni pisani jezik v Rimskem imperiju in tudi v Svetem rimskem cesarstvu in Rimo-katoliški cerkvi in tako je postala pisani jezik zgodnje evropske diplomacije. Z renesanso so se navodila predstavnikom začela pošiljati v jeziku države pošiljateljice, latinščina pa se je kljub temu ohranila v splošni uporabi do 18. stoletja. Latinski jezik so uporabljali diplomati v pogovoru,

³⁴ Pogosto gre za komuniciranje v istem jeziku med nekdanjimi kolonialnimi silami in njihovimi kolonijami, ki so pogosto prevzele njihov jezik za uraden in ga uporabljajo še danes.

ko niso bili sposobni govoriti katerega od domačih jezikov. Po pogostosti uporabe je latinščini sledil francoski jezik, ki je v 15. stoletju postal dvorni jezik in se je uporabljal tako v pisnem kot ustnem komuniciranju med državami (npr. med Francijo in Anglijo). V 16. stoletju jezik toliko pridobi na veljavi, francoski kralj, razen poljskemu kralju, ne piše več v latinščini. Razumljivo je, da so z leti uporabe tudi v diplomaciji prišli v veljavo živi jeziki, ki temeljijo na nacionalni strukturi (pravno) enakih suverenih držav.

Danes je splošno sprejeto pravilo, da lahko predstavnik neke države uporablja jezik te nacije in ne obstaja nobeno univerzalno pravilo, ki bi zavezovalo k dajanju prednosti enemu jeziku pred drugim. Pogosto besedilo, ki je bilo zaradi določenega razloga poslano v jeziku države pošiljateljice priložijo prevod v jezik države sprejemnice natipkano na »bel« papir in po potrebnem z oznako, da ima ta papir strogo neuraden status. S tem se diplomati uspešno izognejo zamudam in možnosti, da bi prišlo do napačne interpretacije. Občasno, če jezik ene ali druge države (ali obeh) v komunikaciji ni tak, da bi ga po večini znali in uporabljali, se lahko državi dogovorita, da bosta uporabljali angleški ali francoski (lahko pa tudi španski, ruski in kitajski) jezikovni kod kot ustrezen medij v komuniciranju. Vendar je malo verjetno, da bi državi, ki že imata diplomatske stike potrebovali tak sporazum. (Gore-Booth 1995: 38-41)

Po drugi svetovni vojni je angleški jezik v veliki meri zavzel pozicijo svetovnega jezika številka ena in je, kar se tiče mednarodnih odnosov, to ostal do danes. Pri izboru jezika za pogovor diplomati uporabljajo številne metode in taktike. Včasih se diplomat odloči, da bo s kolegom govoril v njegovem jeziku (ali ga vsaj v nekoliko besedah pozdravil), četudi ga ne govori posebej dobro. Pri tem se ne ozira na kriterije svojega znanja ali na izrazne možnosti tega jezika, ampak je osnovni motiv želja, da naredi gesto dobre volje in izrazi spoštovanje do sogovornika in njegove zemlje. Ob drugi priložnosti diplomat ne bo uporabljal jezika, ki ga najbolje obvlada, če bo presodil, da ta njegovemu sogovorniku ni »simpatičen« in bi to že na samem začetku prineslo v razgovor slabo razpoloženje. Za isto potezo se lahko odloči diplomat, če da s tem prednost jeziku, ki bo sogovornika dobro razpoložil (npr. govoril bo njegov materin jezik).

Nick trdi, da ima vsak jezik svoj značaj in svoje izrazne možnosti ter da dobri diplomati ne samo, da znajo več jezikov, ampak jih tudi uporabljajo na najboljši možni način, tako da izkoristijo specifične prednosti vsakega izmed njih³⁵ (Nick: 1997, 105)

³⁵ Nick pravi o jezikih takole. Angleški jezik kot zelo natančen je izredno prikladen za precizne in jasne formulacije, francoski, s svojimi izraznimi možnostmi dobremu poznavalcu daje neomejene možnosti uporabe in zlorabe, itd. (Nick, 1997: 104, 105) To razumevanje se oddaljuje od funkcionalističnega pogleda na jezik kot »opisovalca mojega sveta« in funkcionalne enakosti jezikov in daje prednost sociolingvističnemu pogledu.

V multilateralnih odnosih veljajo drugačna pravila. Vsaka mednarodna ali regionalna organizacija ima svoje zaporedje pomembnosti in uporabnosti jezika. Uradni jeziki Združenih narodov so angleški, arabski, francoski, kitajski, ruski in španski, vendar ko ima predsednik neke države uraden govor vedno uporablja materin jezik – v našem primeru slovenski. Svet Evrope dela v angleškem in francoskem jeziku. Donavska komisija ima dva uradna jezika: francoski in ruski.

10.1 STIL

Diplomatska sporočila, tako tista za javno rabo kot interna, so stilno posebna in zvrstno karakterna (Jazbec 1998: 27).

Za diplomacijo je značilen suhoparen, skop in ohlapen, vsebinsko nedorečen stil, za katerega pogosto trdijo, da dopušča dodatne možnosti tolmačenja (Jazbec 1998: 27). Čeprav vemo, da mora biti ravno eksterna diplomatska komunikacija jasna in nearbitrarna (primer note!).

Jazbec (1998: 27) trdi, da je pri tem zanimivo še povedati, da je notranja komunikacija (primer predaje depeše) jasna, jedrnata, kratka, zunanja pa izrazito vljudna, njena sporočilnost pa je (seveda) tudi prikrita (med vrsticami). Pri slednji je zaradi formalnosti sporočilne oblike poudarek na že skoraj pretirani vljudnosti – če je ta v sporočilu opuščena, to že tudi dosti pove. Vedno pa lahko opazimo stilistično »mehčanje«, kar pomeni da je še tako resno opozorilo ali celo grožnja običajno sporočeno lahkotno in ne daje ostrega in resnega vtisa, čeprav ima sporočilo tak namen.

10.2 DIPLOMATSKI ŽARGON

Z vidika diplomatskega jezika, kot osnovnega diplomatskega pripomočka v njegovi interakciji z drugimi diplomati, je prav gotovo pomembna žargonska raba, ki jo uporabljajo diplomati v t. i. notranji, interni komunikaciji, a tudi eksterni, t.j. predvsem diplomatski meddržavni komunikaciji (Jazbec 1998: 26). Kot omenjeno v prejšnji točki, je diplomatski žargon poln besed, ki najpogosteje imajo veliko močnejši pomen od običajnega, kar je posledica desetletnega in tudi stoletnega stilističnega »mehčanja« (Nick 1997: 90).

Z žargonizmi je povezana tudi uporaba tujk. Med slednjimi lahko v jeziku slovenskih diplomatov po eni strani opazimo močan, verjetno kar prevladujoč anglo-ameriški vpliv, ki je zaradi siceršnje jezikovne dominantnosti tega govornega področja razumljiv. Po drugi strani pa se zaznava vpliv srbizmov, kar je deloma tudi razumljivo. Srbščina (oz. srbohrvaščina) je bila namreč prevladujoč, čeprav formalno le eden od uradnih jezikov države

in predvsem njene diplomacije (tudi vojske, seveda), v kateri smo Slovenci pač živeli pretežni del 20. stoletja (Jazbec 1998: 27).

10.3 STATUS IN POMEN SLOVENSKEGA JEZIKA V DIPLOMACIJI

Slovenska diplomacija je mlada in se je začela razvijati šele z osamosvojitvijo države, to pa se jasno kaže tudi v uporabi slovenskega jezika v diplomaciji. V Jugoslaviji se je v notranji (in zunanji) diplomatski komunikaciji uporabljal srbski oziroma takrat t. i. srbo-hrvaški jezik. Zato je dediščina, ki jo imamo na tem področju slovenskega diplomatskega izrazoslovja borna oziroma je skorajda ni. Slovenska diplomatska terminologija se razvija počasi, večinoma pa se vanj vrivajo tujke in jezikoslovce čaka še veliko dela, da bodo (iz)našli ustrezne slovenske besede, ki bodo te nadomestile. Končno pa obstaja tudi vprašanje, ali je diplomacija, ki je v svojem bistvu usmerjena v mednarodno okolje in je kot taka pod njegovim vplivom, sposobna sprejeti slovenske sopomenke v vsakodnevni rabi.

Treba je poudariti, da je diplomatov materin jezik, v našem primeru slovenščina, lingvistično izhodišče njegove dejavnosti, ki pa se praviloma – zaradi mednarodne naravnosti sleherne diplomacije – v nadaljevanju uresničuje v tujem jeziku ali skozenj. Materin jezik je izhodiščna točka diplomatove komunikacije v njegovem okolju interne komunikacije, na to izhodiščno točko pa se veže uporaba tujih jezikovnih kodov, ki so bistvena za diplomatovo delovanje v mednarodnem okolju (na eksternem komunikacijskem nivoju). In na koncu diplomatovega komunikacijskega procesa (sprejem sporočil in njihovo posredovanje kolegom na ministrstvo za zunanje zadeve – interni nivo komuniciranja) se lingvistični tok spet ujame v materinem jeziku (Jazbec 1998: 26).

Slovenski jezik, če želi postati diplomatski jezik, se mora prebiti mimo angleških in srbskih žargonskih besed, kar pa nikakor ni lahka naloga. Na tem področju jezikovnega udejstvovanja Slovenci pravzaprav nimamo nikakršne tradicije. Morebiti bi lahko tukaj navedli korespondenco Republiškega sekretariata za mednarodno sodelovanje, vendar je bila le-ta premalo tipično in zvrstno diplomatska, da bi zmogla imeti opaznejši vpliv na oblikovanje slovenščine kot diplomatskega jezika (Jazbec 1998: 17).

11. NAČINI DIPLOMATSKEGA KOMUNICIRANJA

V zgodnji fazi je bila diplomacija omejena izključno na ustne kontakte. Nato se je pojavilo pisno komuniciranje, sprva kot pomožno sredstvo, kot nadomestilo osebnega stika, kasneje pa vse bolj kot samostojno in enakovredno sredstvo diplomatskega komuniciranja. Zatem sta sledila telegraf in telefon. Danes se diplomatske aktivnosti odvijajo s pomočjo širokega spektra komunikacijskih sredstev, kar je posledica tehnološkega napredka na področju telekomunikacij v zadnjih desetletjih. Neposreden rezultat takšnega razvoja je znatno povečanje produktivnosti diplomatskih in konzularnih predstavništev, porast možnosti delovanja ministrstev za zunanje zadeve (celo srednjih in malih držav) in celotno aktivnejše sodelovanje vseh članic mednarodne skupnosti v vodenju svetovnih zadev. Konec koncev je torej nedvomno prišlo do splošne demokratizacije mednarodnih odnosov (Nick 1997, 87). Diplomatski postopki zahtevajo določeno obliko, ki v nemajhni meri vpliva tudi na samo vsebino. Zato je za diplomatske postopke predpisana določena oblika. Nekateri postopki se izvajajo pisno (npr. postopek imenovanja veleposlanika), drugi se lahko izvedejo samo ustno (npr. diplomat predstavi uradno stališče do nekega vprašanja v zunanjem ministrstvu). (Simoniti, 1994b: 23)

10.4 USTNO KOMUNICIRANJE

Vsako ustno komuniciranje (predavanje, demarš, pogajanje) je v osnovi akt, ki zahteva sodelovanje vsaj dveh oseb, med katerima prihaja do izmenjave informacij. Vendar pa sodobna telekomunikacijska tehnologija ne zahteva, da so osebe povezane s fizično bližino. Veliko število študij pa priča, da še tako dovršena telekomunikacijska sredstva ne morejo nadomestiti topline osebnega stika. Znanstveniki polagajo vse večjo pozornost na neverbalno komunikacijo, ki naj ne bi lagala o iskrenih namerah sogovorcev, za to pa je bistvena neposredna bližina sogovornika. Ustno komuniciranje je sestavljeno iz govora in poslušanja sogovornika. Večkrat je ustno komuniciranje v diplomaciji sestavljeno iz dolgih govorov (predvsem v konferenčni diplomaciji), ki so običajno predvsem simbolične narave.

Z nekaj retoričnega zanosa lahko trdimo, da je za dobro in uspešno izveden govor pomembno, da oseba (v tem primeru diplomat) pozna retorične osnove zgradbe govora. Pozoren mora biti na nekaj osnovnih dimenzij, ki sta jih Kvintiljan in Cicero strnila v pet kanonov klasične retorike. Prvi kanon, *Inventio*, se ukvarja s tem kako razviti učinkovite argumente, drugi, *Dispositio*, s samo zgradbo govora, tretji, *Elecutio*, z načinom ubeseditve, četrti kanon, *Memoria*, se posveča tehnikam pomnjenja govorov in peti, *Pronuntiatio*, usmerja

pozornost na stvari, ki so pomembne za izvedbo govora (ritem, poudarki, premori, glasnost, višina, ...). Na temo priprave in izvedbe dobrega govora bi se s sintezo klasične retorike, teorijo argumentacije in diplomatskih izkušenj dalo povedati prav gotovo še veliko.

Ustno komuniciranje je prisotno ob številnih priložnostih in v nadaljevanju bomo na kratko pogledali samo nekaj osnovnih značilnosti telefonskega komuniciranja. O pogajanjih pa je že bilo nekaj zapisanega v poglavju o eksternem komuniciranju.

Telefonski pogovor

Telefonski pogovor je vrsta ustnega komuniciranja, ki je bistveno označen s tem, da se sogovornika med pogovorom ne vidita. To zahteva nujne postopke glede stila, žargona in jezika. Predstavljanje v uradni diplomatski komunikaciji zahteva širšo predstavitev, kot jo določa bonton v vsakodnevem komuniciranju. Nick predlaga, da naj se diplomati nekoliko počasneje in razločno predstavijo tako, da začnejo s širšo oznako (država, institucija) in šele nato povedo svoje osebne podatke (funkcija, ime) (glej: Nick, 1997: 92). V telefonskem pogovoru ni »preambule«, uvodnega dela, niti klepetanja, ampak se od tistega, ki kliče, pričakuje, da bo takoj prešel na stvar (*in medias res*). V primeru, da je tema bolj zapletene narave, se pričakuje, da bo diplomat uporabil telefon za to, da se bo na kratko dogovoril za sestanek.

Uporaba telefona je enostavna in po Berridgeovih besedah (2002: 91) naredi komunikacijo bolj osebno kot drugi načini hitre komunikacije, razen tega pa pisana sporočila običajno sestavi kdo od sodelavcev visokega funkcionarja. Zbuja določeno stopnjo sigurnosti, da je sporočilo resnično in daje vtis posebitve (impersonalizacije), omogoča takojšen popravek nesporazuma in takojšnjo prilagoditev izjave, ki je nenamerno užalila, tako da ni nihče ogorčen. Pogosto je lažje in hitreje stopiti v stik s sogovornikom preko telefona in tako hitro rešiti zadevo, kot iskati ustrezen termin za sestanek. V telefonskem pogovoru je mogoče izvleči od sogovornika takojšen odgovor³⁶. Zato politični vodje in pomembni uradniki dajejo takšen pomen uporabi telefona za vzdrževanje čezoceanskih komunikacij. Vendar pa je uporaba telefona (kljub očitnim prednostim) v nekaterih primerih bolj uporabna kot v drugih. (Berridge 2002: 91 - 92)

Telefon je redko uporabljeno sredstvo držav, ki so v sporu, saj obstaja problem jezikovne *pregrade* in velika nevarnost jezikovnih spodrseljajev in besede, ki so bile izrečene nikdar več ne morejo biti neizrečene. Plischke (1986: 53) navaja, da je Kennedy v času

Kubanske krize uporabljal telefon za komuniciranje s Hruščevom, saj bi z nesporazumom enostavno preveč tvegala.

V polpreteklem obdobju je bila pogosto uporabljena neposredna telefonska komunikacija med vodji držav³⁷, t. i. *hot line*. Morda gre tukaj poudariti linijo, ki je bila v obdobju hladne vojne še prav posebej vroča – rdeči telefon. Leta 1962 je povezal Washington in Kremelj in nekateri zgodovinarji vidijo pri vzpostavitvi tega komunikacijskega kanala prvi veliki korak k slavnim besedam Margaret Thatcher »Hladne vojne je konec« (jeseni leta 1988). Berridge (2002: 98) v tem vidi predvsem statusni simbol, ki se ga da dobro uporabiti kot razglas dobrih in stabilnih odnosov med državama.

Neposredna telekomunikacija med vladami je danes zelo pomemben kanal za izvajanje diplomacije. V kriznih obdobjih je telefon še posebej pomembno sredstvo za komuniciranje med zavezniki in prijateljskimi državami tudi med poglavarji držav ali na vladnem nivoju. V vsakdanji diplomaciji je telefon običajno prisoten. Vsekakor pa tudi najbolj navdušeni zagovorniki telekomunikacij v diplomaciji priznavajo njegove omejitve. Te so predvsem očitne v procesih pogajanj (še posebej med *sovražnimi* državami), čeprav je res, da je večina drugih komunikacij v diplomaciji lahko dopoljenih z neposredno telekomunikacijo (Berridge, 2002: 120).

Radio, televizija in medmrežje

Radio in televizija³⁸ skupaj z uradnimi spletnimi stranmi³⁹ se lahko prav tako uporabljajo za komuniciranje med državami. Sporočila se lahko pošiljajo preko kanalov, ki jih vlada nadzoruje (primer: Glas Rusije, *Voice of America*), preko kanalov na katere vlada vpliva (*BBC World Service*) ali z izjavami, ki jih pošiljajo neodvisnim množičnim medijem. Če vsi drugi kanali komunikacije med sptima državama (ali med zavezniki) odpovedo je tovrstno komuniciranje neprecenljivo. Uradne službe redno spremljajo in povzemajo tuje oddajanje (radijsko in televizijsko) z vidika njihovega interesnega področja. Seveda se radijsko in televizijsko oddajanje in sporočila na spletnih straneh ne uporabljajo za neposredno komunikacijo med državami, še posebej ne sptimi – razen v primeru velike krize. (Berridge 2002: 96 - 97)

³⁶ To, da je časa za razmislek običajno malo lahko pomeni prednost zgolj za eno stran, včasih pa za nobeno.

³⁷ Telefonska komunikacija »na vrhu« poteka predvsem med šefi držav, med šefi vlad in zunanjimi ministri.

³⁸ Pomembna stran televizije je, da omogoča tudi prikaz neverbalne komunikacije. Kako je ta prikazana je seveda odvisno od številnih dejavnikov – urednikov na primer.

³⁹ Spletne strani so lahko tudi ponarejene in so včasih oblikovane kot parodija na dogajanja v vrhu. Glej www.whitehouse.gov vs. www.whitehouse.org

Video konference

V diplomatsko prakso se vse bolj uvršča tudi uporaba video konference, pri kateri so udeleženci sestanka sicer fizično ločeni, vendar združeni v virtualnem prostoru. Prav tako kot televizija tudi video konference omogočajo spremljanje jezika telesa (*body language*) oziroma neverbalne komunikacije. Ta kanal komunikacije postaja vse bolj sofisticiran in vse bolj varen. Vendar pa tudi najboljša video konferenca ne more posnemati in s tem nadomestiti osebnega stika. (glej Berridge 2002: 101)

Teletype

T.i. teletype tehnologija je manj znana, saj je danes pravzaprav že preživeta. Plischke (1986: 55) razlaga, da je gre za projekcijo na platno (ali neke vrste monitor) po tem, ko je sporočilo že zapisano na posebnem traku. Projekcija omogoča takojšnjo povečavo in tako je gradivo v istem trenutku dostopno večjemu številu ljudi (verjetno strokovnjakom).

11.5 PISNO KOMUNICIRANJE – DIPLOMATSKA KORESPONDENCA

Danes kot diplomatsko korespondenco razumemo vso korespondenco v uradne namene, ki si jo izmenjujejo osebe in organi, ki opravljajo posle in naloge na področju mednarodnih odnosov (Feltham 1998, 30).

Ker je bila korespondenca med diplomatskimi misijami in tujimi državami glavna opora diplomacije še vedno ostaja njena norma. Države so bolj imaginarne kot osebe »iz krvi in mesa« in zato ne morejo komunicirati na način kot to lahko individuui, vendar so primorane in to počno s predstavniki. V načelu lahko to poteka med dvema osebama, ki se preko elektronske naprave pogovarjata na daljavo. Obstaja veliko praktičnih pomislekov glede uporabe te metode kot ednine ali prve v mednarodni komunikaciji (Berridge 2001b: 62, 63).

Vrste diplomatskega dopisovanja (glej: Nick, 1997: 93 - 101):

1. Osebno pismo se piše v osebne in uradne namene. Oseba, ki ga piše se ne sklicuje na svojo funkcijo, saj se predpostavlja, da jo naslovnik pozna. Osebno pismo se piše v primerih, ko želi pošiljatelj poudariti svoj osebni odnos do naslovnika (zahvala, sožalje, voščilo, ipd.). Piše se na papirju brez glave ali na papirju, ki ima v zgornjem levem kotu samo ime in priimek pošiljatelja in je rokopisno ali je rokopisni vsaj naslovni pozdrav in

zaključna formalna vljudnostna fraza s podpisom. Osebno pismo mora obvezno vsebovati datum, ne pa tudi številke (za arhiviranje, ...) in pečata. (Nick 1997: 95)

2. Uradno pismo je stopnjo višje na lestvici formalnosti in uradnosti. Pošiljatelj ga uporabi, ko želi poudariti svojo funkcijo in položaj. Pismo se piše na uradnem papirju (z glavo) ustanove v kateri dela pošiljatelj ali na njegovem osebem papirju. Uradno pismo nosi vse znake uradne korespondence (datum, številko), je natipkano (na pisalnem stroju ali sedaj pogosteje v Word Procesorju) in lahko (ni obvezno) nosi pečat. Če v zglavju ni polnega opisa funkcije in naziva pošiljatelja se ta napiše nad ali pod podpisom. Uradno pismo ne vsebuje nikakršnih zasebnih elementov. Formulacije naslavljanja in zaključnih pozdravov so zares strogo formalizirani⁴⁰. (Nick 1997: 95, 96)
3. Nota, verbalna nota ali nota v tretji osebi (*fr. la note officielle, ang. the official note in third person*) je najbolj uradna in najbolj formalna oblika pisnega komuniciranja v diplomatski praksi. Ob enem je nota najpomembnejši tekst v diplomatskem dopisovanju, ki obsega interno in eksterno komuniciranje (med ministrstvi za zunanje zadeve, v dopisovanju med ministrstvom za zunanje zadeve med državo sprejemnico in diplomatsko-konzularnimi predstavništvi, ki so akreditirana v tej državi in v dopisovanju med diplomatskimi in konzularnimi predstavništvi raznih držav, ki so akreditirane v isti državi).

Z noto lahko diplomati sprašujejo, odgovarjajo in obveščajo o stvareh, ki so popolnoma tehnično protokolarnega značaja, iščejo informacije o dogajanjih v političnem in družbenem življenju države sprejemnice, podatke o zakonskih in drugih pravnih normah, vse do vzajemnega informiranja o stališčih glede aktualnih svetovnih dogodkov. Občasno pokrivajo zelo specializirana področja: z izmenjavo not se lahko zaključujejo mednarodne pogodbe, obvešča se o ratifikaciji pogodb, z notami se lahko dosežejo sporazumi o sukcesiji bilateralnih pogodb, z noto se objavita vojna in mir. (Nick 1997: 96,97)

Nekaj vrst not:

- *protestna nota* (država izrazi nezadovoljstvo glede nekega grobega postopka ali resne kršitve mednarodnega prava)

⁴⁰ »Z iskrenim spoštovanjem, Vaš ...« , »Accept, Sir, the expressions of my high consideration«, »Veuillez agréer, M. le directeur, les expressions de mes sentiments les plus distingués« Uradno pismo se prav zaradi teh formulacij imenuje tudi nota v prvi osebi.

- *ultimativna nota* (predaja ultimatuma)
- *cirkularna nota* (Nota z obvestilom, ki je namenjena večim državam ali diplomatskim misijam, ki so akreditirane v enem centru. Gre običajno za obveščanje o delovanju v misijah, kot je na primer prevzete dolžnosti novega ambasadorja.)
- *kolektivna nota* (Najpogosteje demarš, s katerim dve ali več držav predstavijo svoje videnje ali skupno zahtevo do ministrstva za zunanje zadeve države sprejemnice.)

Nota se piše na posebnem notnem papirju, ki ima na vrhu strani vodni tisk grba. Imeti mora svojo številko, ni pa nujno, da nosi naziv, zabeležen je datum in ime in naslov institucije, ki noto pošilja, kakor seveda tudi naslov prejemnika. Piše se v tretji osebi in se začne in zaključuje vedno z isto vljudnostno frazo⁴¹. Nick (2000: 98) opozarja, da se note ne podpisuje ampak se parafira (načeloma to stori šef misije), običajno takoj za zadnjo besedo v besedilu. Hkrati pa Serres poudarja, da se nota lahko podpiše ali parafira (Serres v Likar 2000: 28). Pošilja se s pošto, ali pogosteje z dostavo, popolnoma običajna je tudi osebna predaja na sedežu ministrstva.

Z noto, ki nosi žaljivo ali nesprejemljivo vsebino se postopa na več načinov:

- Naslovnik *noto odbije*, kar stori ustno, vendar tekst note ostane v rokah tistega komur je namenjena.
- V težjem primeru grobih obtožb na račun države ali njenega poglavarja lahko druga stran *odbije, da bi prejela noto*. Takrat se nota najprej prečita in nato z ustnim protestom vrne tistemu, ki jo je predal.
- V skrajno napetih situacijah, ko naslovnik že vnaprej pozna vsebino note in je ne želi prejeti, *odbije, da bi se sploh seznanil z vsebino note*.

Vse to so samo odtenki političnih gest, demonstracije dejansko slabih odnosov med državami, medtem ko z mednarodnopravnega zornega kota ni nikakršne razlike med temi postopki. (Nick, 1997: 99) Vendar se na noto praviloma nujno odgovarja. Tudi če druga stran nima vsebinsko kaj odgovoriti, je odgovor nujen (običajno se v takem primeru potrdi prejem note.)

⁴¹ Začetna vljudnostna fraza (*fr. formule de politesse*): "Veleposlaništvo Republike Slovenije izraža svoje spoštovanje Ministrstvu za zunanje zadeve in ga ima čast (obvestiti, seznaniti z, sporočiti sledeče, itd.)" V angleščini: "The Embassy of the Republic of Slovenia presents its compliments to the Ministry of Foreign Affairs and has the honour to (inform them that, invite their attention to the following matter, itd.)"; Zaključna fraza (*fr. formule de courtoisie*): "Veleposlaništvo Republike Slovenije izkorišča to priložnost, da Ministrstvu za zunanje zadeve ponovi izrate svojega globokega spoštovanja." V angleškem jeziku: "The Embassy of Republic of Slovenia avails itself of this opportunity to renew to the Ministry of Foreign Affairs the assurance of its highest consideration" (Nick 1997: 98 in Likar 2000: 27,28)

Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije pošilja vse note v slovenskem jeziku. Prav tako je s cirkularnimi notami, ki so namenjene na rezidentčna veleposlaništva, note, ki so namenjene nerezidentčnim misijam pa imajo priložen prevod (3. stran; translation unofficial). Ni pa to praksa vseh diplomatskih misij. Tako na primer francoske note na slovensko ministrstvo nikdar ne pridejo s prevodom. Na ministrstvu deluje tudi prevajalski oddelek in v sklopu tega oddelek za slavistiko (Hedel 2003).

4. Memorandum (*fr. le memorandum, ang. memorandum*) v osnovi predstavlja natančno ugotovitev dejstev in z njimi povezanih argumentov. Podoben je noti, vendar je stilistično mnogo bolj sposoben (Barston v Likar 2000, 34) in se piše na papirju brez glave in je iz teksta vidno o kateri državi teče beseda. Običajno se napiše naslov, ki mu neposredno sledijo strnjeno, faktografsko predstavljeni podatki. Pisan je v brezosebni stilu. Nima arhivske številke, niti posebne forme ali uvodne in zaključne vpljudnostne fraze, datum po drugi strani je nujen.
5. Pro memoria ali Aide-mémoire (*fr. la note pro-memoria, aide-mémoire; ang. pro-memoria, aide-mémoire*) ne vsebuje začetne in zaključne vpljudnostne fraze in tudi ni podpisan. Aide-mémoire je v izražanju mnogo bolj prilagodljiv in vsestranski. Uporabljajo ga navadno diplomatska predstavništva, ko dobijo inštrukcije svojega ministrstva, da o določenem vprašanju opravijo pogovor v državi sprejemnici (Feltham 1998: 32).

Memorandum in pro memoria ali aide-mémoire sta manj formalna dopisa, ki se navadno ne pošiljata samostojno, ampak delujeta kot vnaprej oblikovane beležke, ki se predajo ob razgovorih o neki določeni temi. Najpogosteje je to obsežnejša ali kompleksnejša skupina podatkov, datumov in dejstev. (Nick, 1997: 99)

6. Bela knjiga (*fr. le livre blanc, angl. white paper*)

Kadar se o nekem vprašanju želi natančno seznaniti domačo in tujo javnost, vlade navadno izdajo t. i. belo knjigo, ki še bolj natančno kot memorandumi, tudi z objavo tajnih dokumentov, predstavlja celoto vladne politike do določenega vprašanja (Likar 2000: 37).

7. Bout de papier (*fr.*)

*Bout de papier*⁴² je natisnjen na »praznem« listu papirja, je brez podpisa in datuma, z namenom, da se, če je potrebno, njegov izvor lahko zanika. Zato je manj *uraden* kot Aide-mémoire (Feltham 1998, 38). Je neuradna oblika pisne komunikacije, ki se uporablja predvsem kot pomoč pri ustnem komuniciranju, kot neke vrste povzetek tem, ki jih stran, ki vodi pogovor, preda drugi strani.

8. Non-paper (*ang.*) je oblika diplomatskega dopisovanja, ki je še bolj neformalna. Ponavadi se uporablja pri pogajanjih ali pri predlogih kompromisov. Namenjena je prenosu določenega besedila drugi strani na vpogled, vendar tako, da se iz njega ne vidi od kod izvira. Tipičen primer je predstavitev predloga načrta resolucije ali nekega dela resolucije na mednarodnem sestanku ali konferenci, ko želi država skriti svoje avtorstvo. Predsedujoči bo tako prejel običajen list papirja brez glave ali kakršnekoli oznake porekla, brez podpisa ali pečata, ki bo vseboval zgolj predlagano besedilo. Podobno lahko diplomati postopajo v bilateralnih pogajanjih, ko ena stran drugi »preko mize« prenese predlog, na katerega se ne morejo sklicevati, v primeru, da ni sprejet. Za dopis non-paper (kot že ime pove) velja, da je to papir, ki ne obstaja.

Popravki in dopolnitve besedil, ki so bili predani, se vedno opravljajo na istem nivoju formalnosti.

Uradna korespondenca med državnimi poglavarji (Likar, 2000: 43-49):

- Akreditivno ali poverilno pismo (*fr. lettres de créance, ang. credentials* ali *letters of credence*)

Akreditivno pismo je »poverilnica, dokument, s katerim predsednik države ali minister za zunanje zadeve uvede in priporoči vodjo misije ali odpravnika poslov predsedniku države gostiteljice ali njenemu ministru za zunanje zadeve. V pismu sta navedena ime vodje misije in njegova stopnja, z njim pa se predsednik države gostiteljice prosi, naj se vodji misije izkaže zaupanje in omogoči izpeljevanje nalog« (Vukadinović 1994:259).

- Odpoklicno pismo (*fr. lettres de rappel, ang. letter of recall*)

Pred predajo akreditivnega pisma novega veleposlanika, mora država pošiljateljica posredovati državi sprejemnici odpoklicno pismo, s katerim obvesti, da je odhajajoči veleposlanik zaključil svoje poslanstvo v tej državi. Tako akreditivno kot odpoklicno

⁴² *Bout de papier* (*fr.*) kos papirja

pismo podpiše šef države pošiljateljice in ga naslovi na šefa države gostiteljice, sopodpisnik pa je zunanji minister. (Likar 2000: 47)

- Patentno pismo (*fr. lettre de provision, lettre patente, ang. consular commission*)

Patentno pismo šef konzulata navadno dobi od države sprejemnice po pridobljenem soglasju države sprejemnice in se izda za vsako imenovanje posebej. V njem se pojasnjuje njegova funkcija in navajajo se ime in priimek, kategorija in razred, konzularno območje in sedež konzulata.

V slovenski praksi šefa konzulata imenuje vlada, patentno pismo pa podpišeta predsednik Republike Slovenije in minister za zunanje zadeve. To pismo se dostavi državi sprejemnici, katera na njegovi osnovi izda pooblastilo, t. i. eksekvaturu (Jazbec v Likar 2000: 48)

- Eksekvatura (*fr. l'exéquatur, ang. exequatur*)

Šef konzulata lahko opravlja svoje funkcije, kadar je od države sprejemnice dobil pooblastilo, imenovano eksekvatura, ne glede na to, kakšna je oblika tega pooblastila (Dunajska konvencija o konzularnih odnosih, 1963: 12.člen). Z eksekvaturu se šefu konzulata dovoli opravljanje funkcij, ki izhajajo iz patentnega pisma. (Likar 2000: 48)

- Poslanica

Poslanica je uradno sporočilo, ki izraža stališče pomembnega državnega funkcionarja (šefa države, predsednika vlade, redkeje zunanjega ministra) o kakem vprašanju ali dogodku.

Poluradna korespondenca (Likar, 2000: 50-54)

- Čestitke
- Vabila
- Sožalja
- Zahvalna pisma

KAKO SE DIPLOMITSKA POŠTA POSREDUJE?

Že Machiavelli je bil prepričan, da zgolj agenti na tujem ne zadostujejo za prinčevo uspešno zastopanje. Zahteval je, da mora princ veleposlanikom omogočiti sredstva za vzdrževanje konstantne, hitre in varne komunikacije z domom. V popolni obliki naj bi bilo to veliko število obveščevalcev, ki bi bili v prinčevi službi in bi bili sposobni potovati »express«.

Takšen sistem po njegovem ne le da bi bil varnejši, bil bi tudi hitrejši, saj sporočil ne bi bilo potrebno vkodirati in nato ponovno dekodirati. (Berridge, 2001b: 7 - 32)

Danes se diplomatska pošta pošilja z redno, javno pošto (običajna in hitra pošta), s kurirjem ali z diplomatskim poslanikom kot diplomatska valiza. Kurirska pošta se na poseben način pakira in zapečati, da tako preprečijo nepooblaščen odpiranje in vpogled v vsebino⁴³. Nosi jo praviloma uslužbenec ministrstva ali oseba, ki dela na diplomatsko-konzularnem predstavništvu in je nosilec diplomatskega potnega lista in posebnega kurirskega pisma, ki je posebno potrdilo institucije, ki pošto pošilja. (Nick 1997: 44) Pisno komuniciranje ministrstva praviloma poteka preko ambasad, ki so akreditirane pri teh državah ali mednarodnih organizacijah. Praviloma povratna pošiljka sledi enaki poti, kot jo je naredila - t.j. če je sporočilo prišlo iz vlade neke države preko njihovega veleposlaništva, bodo tako poslali tudi odgovor (preko njihovega veleposlaništva).

Valiza je diplomatska pošta brez kurirja, ki je običajno v obliki paketa ali zavitek, vidno označen kot diplomatski kovček (število, žig pošiljatelja, naslovnik). Diplomatski kovček se najpogosteje zaupa uradni osebi, nekoč kapitanu ladje, danes pa najpogosteje pilotu civilnega letala na redni liniji, ki med drugim nima diplomatskega potnega lista. Pilota na letališču pričaka predstavnik ambasade oziroma ministrstva in takoj prevzame diplomatski kovček. Praviloma se z diplomatskim kovčkom ne pošilja najzaupnejše gradivo. (Nick, 1997: 44, 45)

Za posredovanje uradne korespondence se v diplomaciji načeloma ne uporablja niti telefaks, niti elektronska pošta, saj vedno ostaja vprašanje verodostojnosti prejetega sporočila. Uporabljata pa se za (neuradno) najavo sporočila (ki »pride naknadno s pošto«) ali pa si s faksom in elektronsko pošto pomagajo, da v naprej seznanijo kolega z vsebino.

⁴³ Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih (Simoniti 1994: 36) s 27. členom varuje diplomatsko valizo. V 3. odstavku 27. člena pravi da »Diplomatske pošiljke (valiza) ni dovoljeno odpirati in ne zadrževati.« in v 4. odstavku, da »Paketi, ki sestavljajo diplomatsko pošiljko, morajo biti na zunanji strani vidno označeni in smejo vsebovati le listine ali predmete, namenjene za uradno rabo misije.«

11. 3 TELEKOMUNIKACIJSKE TEHNOLOGIJE IN POMEN NJIHOVEGA RAZVOJA ZA DIPLOMACIJO

Od antike do 19. stoletja so se vsa sporočila (tudi diplomatska, jasno) prenašala osebno in še danes, na začetku 21. stoletja kurirji prenašajo precejšen delež pošilk, predvsem takih, ki so strogo zaupne in potujejo med ministrstvom za zunanje zadeve in njihovimi misijami. Razvoj telekomunikacij je imel pomemben vpliv na diplomacijo zadnjih 150 let.

Pojem telekomunikacije v osnovi zajema vsa komunikacijska sredstva, ki omogočajo prenos sporočil na daljavo (*tele (gr.) – daleč, na daljavo*),⁴⁴ vendar vse do 18. stoletja, ko so razvili optični telegraf, praviloma o njih ne govorimo. Prvo komunikacijsko sredstvo, ki je vplivalo na diplomacijo je električni telegraf, ki so ga vpeljali v sredini 19. stoletja. V 20. stoletju doseže pomemben razvoj prenos govorne besede - telefon. V 19. stoletju je radijska povezava na kratke valove prenesla govorno besedo zgolj na kratke razdalje. Po drugi svetovni vojni se razvije brezžična komunikacija (povečanje števila satelitov), ob tem pa še telefaks, elektronska pošta⁴⁵ in multimedijska video konferenca. Poveča se obseg informacijske in komunikacijske tehnologije, mobilnost mest iz katerih so sporočila poslana in sprejeta in pospeši se proces prenosa informacij. (glej Berridge 1998: 90)

Tabela št. 1: Komunikacijske tehnologije in razvoj v zadnjih 50-ih letih (prirejeno po: Gudykunst in Mody 2002: 481)

Obdobje	Pozna 50-ta do zgodnja 70-ta	Zgodnja 70-ta do pozna 90-ta	Od 1990 do danes
Pomembne telekomunikacijske tehnologije	Množični mediji (tisk, radio, TV oddajanje)	Sateliti (TV), telekomunikacije	Računalniki, medmrežje
Struktura stroškov tehnologije	Visoki fiksni in variabilni stroški	Visoki fiksni in nizki variabilni stroški	Nizki fiksni in variabilni stroški
Podpora agencij	Državne vlade, ugledni posamezniki	Mednarodne organizacije, državne vlade, raziskovani inštituti, multinacionalne družbe	Družbena literarna gibanja, mednarodne organizacije

⁴⁴ Po tem ključu lahko sem uvrstimo tudi prav stare tehnike, kot je na primer dimna signalizacija.

⁴⁵ Prodor Medmrežja tudi v zahodnem svetu ni bil enak. Francoska vlada je na primer podpirala podoben, vendar manj sofisticiran sistem mreže t.i. Minitel, s čemer so zavirali vstop nove globalne tehnologije.

Tabela obravnava vpeljavo telekomunikacijskih sredstev v drugi polovici dvajsetega stoletja. Obdobje med poznimi 50-imi in zgodnjimi 70-imi je prineslo razmah množičnih medijev, kot so tisk, radio in nato še televizija. Tako fiksni kot variabilni stroški tehnologije so visoki. Tisk, radio in televizijo so podpirale vlade in ugledni posamezniki. V sledečem obdobju – do 90-ih let dvajsetega stoletja so se pojavili sateliti, ki so omogočili izboljšavo telekomunikacijskih sredstev, ob enem pa tudi prenašanje televizijskih programov širom sveta. To so vlade uspešno uporabile za oddajanje programov, ki jih nadzorujejo ali nanje vplivajo (*BBC*). Fiksni stroški te tehnologije so visoki, variabilni pa ravno nasprotno. Podpirale so jih mednarodne organizacije, vlade, raziskovalni inštituti in multinacionalne družbe. Devetdeseta leta so zaradi nizkih variabilnih in fiksnih stroškov tehnologije prinesla pravo poplavo računalniške tehnologije – skupaj z medmrežjem. Podpirale so jo mednarodne organizacije. Medmrežje je kot večplastno komunikacijsko sredstvo diplomaciji odprlo številne nove kanale in s tem tudi stile (t.j. oblike in prakse) komuniciranja. Najpogosteje, vsakodnevno uporabljajo v eksterni in interni komunikaciji elektronsko pošto. Ker ima (še) nekaj pomanjkljivosti (vprašanje avtentičnosti sporočila), ima taka korespondenca neuraden značaj. Uporaba interneta nudi vladam in njihovim diplomatskim službam, da se lahko globalnemu občestvu predstavljajo s spletnimi stranmi ter da neposredno komunicirajo (lahko tudi z javnostmi) preko spletnih klepetalnic. Tudi video konference so lahko gost na spletu, vendar je težko popolnoma zagotoviti njihovo tajnost.

Vsaka tehnološka novost v sklopu z drugimi nudi nove možnosti v diplomatskem komuniciranju. Vendar nobena ne more nadomestiti neposredne medosebne komunikacije. Vešč diplomat uporablja vse moderne načine komuniciranja in spretno uporabi prednosti vsakega od njih. Zato je potrebno, da poleg večšine ustnega predstavljanja in pogajanja dobro obvlada sposobnost dobrega pisanja v lahkem in prepričljivem stilu in sodobne telekomunikacijske tehnologije (teleks, telefaks, medmrežje, ...) (Nick 1997, 87).

Jules Cambon je leta 1905 rekel, da bodo hitrejše komunikacije, tisk in demokracija strmoglavili »staro diplomacijo« (Hamilton in Langhorne, 1995:137)

Predstavnik političnega realizma Hans Morgenthau v svojem delu poda kritičen pogled na razvoj diplomacije zaradi razvoja komunikacij. Trdi, da »danes diplomacija nič več ne igra tiste vloge, često spektakularne in bleščeče, vselej pa pomembne, ki jo je imela od konca tridesetletne vojne do začetka prve svetovne vojne« (Morgenthau 1995: 667) Po drugi svetovni vojni pa naj bi diplomacija popolnoma izgubila svojo vitalnost, »njene funkcije so tako ovenele, kot še nikoli poprej v zgodovini sistema modernih držav« (Morgenthau 1995:

667). Razvoj komunikacij navaja kot enega petih dejavnikov⁴⁶, ki so krivi za zaton diplomacije, ki smo mu, po njegovih besedah, priča po drugi svetovni vojni.

Diplomacija dolguje svoj vzpon vsaj deloma neobstoju hitrih komunikacij v obdobju, ko so vlade novih teritorialnih držav vzpostavile med seboj trajne politične odnose. Prav tako dolguje svoj zaton deloma tudi razvoju hitrih in rednih komunikacij v obliki satelitov, letal, radia, telegrafa, telaprinterja in brezžičnega telefona. (Morgenthau, 1995: 667) Danes /.../ se pomembna pogajanja po pravilu ne odvijajo več po diplomatskih predstavnikih, temveč po posebnih odposlancih, ki so lahko zunanji ministri sami ali visoki funkcionarji zunanjega ministrstva ali tehnični eksperti. Moderna tehnologija komunikacij je omogočila »shuttle« diplomacijo. (Morgenthau, 1995: 668)

T. i. *shuttle* diplomacija povečuje intenzivnost in hitrost diplomatskega dialoga in ob enem drastično spreminja naravo okolja, kjer deluje.

Osvajanje časa in prostora, ki ga zmore moderna tehnologija, je neogibno zmanjšalo pomen diplomatskega predstavništva, kar je povzročilo zmedo funkcij, ki je tako značilna za sodobno diplomacijo. Državni sekretar ali zunanji minister se danes lahko s pomočjo modernih komunikacij fizično obrneta na vsako prestolnico v nekaj minutah in jo lahko tudi osebno dosežeta v nekaj urah. Tako so se začeli pojavljati ljudje, odgovorni za zunanjo politiko, ki v vlogi potujočih ambasadorjev švigajo iz ene konference na drugo in se vmes samo toliko vrnejo v svoj urad, da se pripravijo na drugo konferenco. Človek, ki naj bi predstavljal možgane diplomacije, njen živčni center, na ta način predstavlja v najboljšem primeru njegove živčne končiče. (Morgenthau, 1995: 682)

Spremembe v telekomunikacijskih tehnologijah so očitne in mnogi trdijo, da je z njimi prišlo do informacijske revolucije. »Napredne informacijske tehnologije so ponudile nova komunikacijska orodja, zahtevale nove organizacijske procese in spremenile obstoječe hierarhične odnose in odnose moči med domačimi in globalnimi akterji, pri čemer igrajo pomembno vlogo, tako da olajšajo in podpirajo politično in ekonomsko revolucijo«⁴⁷ (Cooper 2001: 1). V diplomatsko komuniciranje so spremembe prinesle številne nove komunikacijske kanale, katerim se je morala diplomacija prilagoditi, da je tako sledila razvoju družbe.

⁴⁶ Drugi dejavniki, ki so krivi za zaton diplomacije so po Morgenthauerjevem mnenju: razvrednotenje diplomacije, diplomacija parlamentarnih postopkov, supersili in narava sodobne svetovne politike.

⁴⁷ Cooper (2001: 1) trdi, da je novo okolje mednarodnih procesov in diplomacije, ki se danes pojavlja, nastalo kot kompleksen produkt treh kontinuiranih in medsebojno prepletenih revolucij. Prva je politična revolucija, ki je sledila padcu Varšavskega pakta in razpadu Sovjetske zveze. Druga je ekonomska revolucija, ki so jo vodile sile liberalizacije, privatizacije, sekularizacije in globalizacije. Slednja je med drugim povzročila veliko potrebo

Uporabila jih je in jih uvedla v svojo vsakodnevno prakso. S tem so v diplomacijo vstopili tudi novi akterji, ki posredujejo nove vsebine z novimi stili komuniciranja, ti pa se odražajo tudi v novih strukturah, o čemer je že tekla beseda v prejšnjih poglavjih.

po informiranosti in transparentnosti ter odprtosti političnega sistema. Ta revolucija je tudi povečala število igralcev na globalnem odru. Tretja revolucija je informacijska revolucija.

12. ZAKLJUČEK

Komunikacija tudi nadalje ostaja središčna funkcija diplomacije. Zaradi popolne prepletenosti in soodvisnosti komunikacije in diplomacije so sodobne diplomatske prakse, z odkrivanjem novih komunikacijskih kanalov, tehnik in potreb, deležne velikih notranjih in zunanjih sprememb. To pa se odraža v diplomaciji kot celoti.

Kontekst in vsebina diplomacije sta se v zadnjem obdobju bistveno spremenili. Natančno, kdaj je prišlo do tako globokih sprememb, je težko reči, saj so se uveljavljale različno od države do države. V splošnem lahko trdimo, da so se spremembe postopno razvijale in nadgrajevale zadnjih 25 let in da je minulo desetletje tisto, v katerem lahko jasno vidimo te spremembe. Prav tako gre v spremembah zaznati prej kontinuiran proces - razvoj, kot zaključeno dejanje spreminjanja.

Izvajanje moderne diplomacije se danes navezuje na celoten spekter nacionalnih interesov in ne več zgolj na tiste, ki zadevajo moč in vpliv države. Uspešna diplomacija mora v svojem delovanju uporabljati sodobna informacijska in komunikacijska sredstva, da bi tako presegla ozke meje tradicionalnih diplomatskih interesov. Komuniciranje v diplomaciji danes sega čez ozek okvir diplomatske komunikacije in tako daje diplomaciji kot celoti nove dimenzije. Nekateri trdijo, da diplomacija s tem izgublja na svojem pomenu. Pogosto se sprašujemo o tem, kakšen pomen še imajo diplomatska predstavništva in kako bo z njimi v prihodnosti. Menim, da ne gre za zaton diplomatskih predstavništev kot glavnega komunikacijskega kanala v diplomaciji, ampak da se njegova vloga enostavno spreminja in razvija.

Tradicionalne funkcije diplomacije, kot so predstavljanje lastne države, informiranje in pogajanja, bodo preživele tudi v prihodnje. Komunikacijska funkcija diplomacije ostaja pri tem središčna. Vendar pa prihaja do sprememb v izvajanju diplomacije in diplomati so tisti, ki opravljajo nove funkcije. Srečujejo se z novimi izzivi in nalogami, kot so določanje agende, odpiranje vprašanja, oblikovanje koalicij, mednarodnih režimov ali redov, kataliziranje kolektivno akcijo ipd.

Hkrati pa se v diplomatskih procesih pojavljajo novi akterji. Pojavljajo se uradniki, ki so zadolženi za odnose z javnostmi, ki v imenu posameznih vlad konstantno komunicirajo z zahtevnimi tujimi in domačimi javnostmi, jih informirajo, spremljajo njihove odzive ter se trudijo za pridobitev njihove podpore. V eksterni komunikaciji se pojavljajo številni novi akterji predvsem v perspektivi mednarodne relevantnosti posameznih področij, kar je posledica internacionalizacije sodobnega življenja. Zato strokovnjake posameznih področij, ki

so pogosto bolj seznanjeni s problematiko o kateri se pogaja (ali razpravlja), vse pogosteje vključujejo v diplomatske procese in jim v ta namen podelijo posebna pooblastila. Pojav novih akterjev v komunikacijski izmenjavi sodobne diplomacije so povzročile tudi liberalizacijske, privatizacijske, sekularne in globalizacijske sile ekonomske revolucije. Na današnjem globaliziranem tržišču v mednarodni komunikaciji vse bolj pridobivajo na pomenu tudi vodje velikih podjetij, ki so naravnana na mednarodno tržišče (primer transnacionalk). Jasno je, da s pojavom novih akterjev v diplomatskih procesih vdirajo v diplomacijo tudi nove vsebine.

Nove telekomunikacijske tehnologije so prinesle številne nove kanale komuniciranja. Danes se tako na vseh nivojih komuniciranja uporabljajo vsa sodobna komunikacijska orodja, ki jih nudi medmrežje. Redno uporabljajo brezžično telefonijo, ponekod tudi v okviru »konferenčnih klicev⁴⁸« ali video konferenc, ki omogočajo mobilnost diplomatov. Elektronska pošta je postala redno uporabljeno sredstvo sporočanja in vlade se predstavljajo drugim vladam in tujim in domačim javnostim s svojimi večjezičnimi spletnimi stranmi, na katerih objavljajo govore ministrov, izvajajo ankete javnega mnenja, odpirajo klepetalnice in odgovarjajo na zastavljena vprašanja. V odnosih z javnostmi uporabljajo še množične medije, kot so televizija, radio in tisk, ki imajo danes veliko večji domet kot nekoč. Včasih sta bila radio in televizija omejena na relativno majhno geografsko področje – do koder je pač segal signal, sedaj pa jih lahko s pomočjo satelitov in medmrežja spremljamo po vsem svetu. Tudi tiskani mediji (predvsem revije in dnevni časopisi) vse pogosteje nudijo bralcem možnost izbire elektronske verzije. Zato je vredno omeniti v ponovni premislek ali komunikacija z domačimi javnostmi dejansko le ni diplomatska komunikacija. Zaradi vpletenosti in prepletenosti sodobnega mednarodnega prostora je domet in s tem vpliv na tuje diplomatske akterje kot tudi tuje javnosti dejansko posreden, ne moremo pa trditi da ga ni.

Jasno je, da sodobni komunikacijski kanali vodijo k pojavu novih stilov komuniciranja. Prakse interne in eksterne komunikacije v diplomaciji so se zaradi prilagoditve informacijski tehnologiji morale spremeniti in prilagoditi svoje oblike. Kot novo prakso diplomatske komunikacije lahko označimo tudi diplomacijo na vrhu, ki počasi postaja stalnica v izvajanju mednarodne politike. Ta je sicer delno posledica razvoja transportnih sredstev, ki je prav tako omogočil t.i. *shuttle* diplomacijo.

Najpomembnejši avtorski prispevek v nalogi predstavlja komunikacijski sistem v diplomaciji, ki sem ga uvedla v četrtem poglavju. Menim, da je model dober poskus grafične predstavitev, vendar ima številne pomanjkljivosti, o katerih bi kazalo še razmisliti. Model bi

se dalo izboljšati predvsem s tridimenzionalno predstavitvijo, saj bi tako lahko prikazali nekatere komunikacijske tokove, ki so sedaj izpadli (komunikacija med dvema ali večimi diplomatsko-konzularnimi predstavništvi, ki so akreditirani v državi sprejemnici in komunikacija med sekretariati različnih mednarodnih organizacij). Prav tako bi bilo potrebno bolje razdelati notranjo pravno – politično strukturo držav, ki je odvisna od političnega sistema vsake posamezne države. Ta problem je rešen, če shemo zgradimo na dejanskih primerih držav med katerimi želimo pokazati komunikacijske tokove. Z realno analizo uradne komunikacije (t.j. številom izmenjane pošte, izjavami za javnost in podobnim) bi lahko detajlno predstavili, kako močna je komunikacijska izmenjava med obravnavami državami, na osnovi česa bi lahko s pomočjo statistike analizirali ali je eksterna, mednarodna komunikacija povezana s kvaliteto meddržavne odnosov teh držav. V tem vidim potencial svojega modela.

Pojavlja se še eno vprašanje, ki se navezuje na shemo komunikacijskega sistema v mednarodnem prostoru. Kako bo sistem interne in eksterne komunikacije funkcioniral v razširjeni Evropski uniji? Na to vprašanje si ne drznem odgovoriti, saj za zdaj še nihče ne more napovedati njene notranje strukture. Vprašanje skupne varnostne strategije in skupnega izvajanja zunanje politike bo vsaj delno dobilo svoj epilog s sprejemom ustave EU. Sama sem mnenja, da bo do izvajanja skupne varnostne politike prišlo v relativno kratkem času. Kar se tiče izvajanja skupne zunanje politike pa sem prepričana, da evropske države (predvsem nekdanje velesile, ki se sedaj že skoraj konstantno ne strinjajo glede pomembnih zunanjepolitičnih vprašanj) še niso pripravljene na tako velik prenos suverenosti na institucije Evropske unije.

Komunikacija torej ostaja srž diplomatskih postopkov in diplomacije kot take. Je njen konstruktivni del in prav zato spremembe v komunikaciji pomenijo tako drastično spremembo diplomacije. Ob teh spremembah se nekateri sprašujejo ali gre v bistvu za revolucijo diplomacije. Prav gotovo nove komunikacijske dimenzije sodobne diplomacije že presegajo meje javne diplomacije, ampak ali naj bi temu (spet) rekli Nova diplomacija? Skoraj vsak avtor v svojem delu trdi, da smo priča Novi diplomaciji, pa so nekatera bila napisana celo v tridesetih letih prejšnjega stoletja (Nicolson). Ne glede na globino sprememb v diplomaciji menim, da gre prej za evolucijo diplomacije kot pa za njeno revolucijo in da v svojem bistvu ostaja isto – diplomacija, glavno sredstvo komunikacije držav med sabo, kar jim omogoča regulirano in kompleksno komunikacijo.

⁴⁸ *Conference call (ang.)*

13. LITERATURA

SEKUNDARNI VIRI

1. Amos, Lakos (1989) *International negotiations . A bibliography .* West view press, Boulder, San Francisco and London
2. Benko, Vlado (1997) *Znanost o mednarodnih odnosih.* FDV, Ljubljana
3. Benko, Vlado (2000) *Zgodovina mednarodnih odnosov. Znanstveno in publicistično središče,* Ljubljana
4. Berković, Svjetlan (1997) *Diplomatsko in konzularno pravo.* Nacionalna in sveučilišna knjižnica, Zagreb
5. Berridge, G. R. (1995) *Diplomacy. Theory and Practice.* Prentice Hall Harvester Wheatsheaf, London
6. Berridge, G. R. (2002) *Diplomacy. Theory and Practice.* 2nd ed. Prentice Hall Harvester Wheatsheaf, London
7. Berridge, G. R., James, Alan (2001b) *A Dictionary of Diplomacy.* Palgrave. New York
8. Berridge, G. R., Maurice Keens-Soper, T.G. Otte (2001a) *Diplomatic Theory from Mchiavelli to Kissinger.* Palgrave, New York
9. Cioffi-Revila, Claudio, Merritt, Richard L., Zinnes, Diana A., ur. (1987) *Communication and Interaction in Global Politics.* Sage Publications, Inc. London
10. Cooper, Jeffrey R. (2002) *Diplomacy in the Information Age : Implications for Content and Conduct.* V V.B. Fulton (ur.) *Net Diplomacy I : Beyond Foreign Ministries.* Virtual Diplomacy Series. Washington : United States Institute of Peace.

Dostop preko :

www.usip.org/virtualdiplomacy/publications/reposrts/14b.html (19. 11. 2003)
11. Defarges, Philippe Moreau (1995) *Les grandes concepts de la politique internationale.* Les Fondamentaux, Paris

12. Defarges, Phillipe Moreau (1995) Les grandes concepts politique de la politique internationale. Les Fundamentaux, Paris
13. Denza, Eilleen (1998) Diplomatic Law. A commentary on the Vienna Convention on Diplomatic Relations. Clarendon Press, London
14. Derian, James Der (1991) On Diplomacy . A Genealogy of Western Estrangement. Blackwell, Oxford in Cambridge
15. Devin, Guillaume (2002) Sociologie des relations internationales. Le Découverte, Pais
16. Feltham, R.G. (1998) Diplomatic Handbook. Longman, London in New York
17. Gross Stein, Janice ur. (1989) Getting to the Table. The Process of International Prenegotiation. The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London
18. Gruban, Darja (2002) Javna diplomacija kot sodobna diplomatska praksa. Diplomsko delo. FDV, Ljubljana
19. Hamilton, Keith, Longhorne, Richard (1995) The Practice of Diplomacy, its Evolution, Teory and Administration. Routledge, London, New York
20. Holsti, H.J. (1995) International Politics: A Framework for Analysis. Prentice Hall International Editions, New Jersey
21. Jazbec, Milan (1998) Vzpostavljanje diplomacij novih malih držav. Uvodna študija. V Jazbec, Milan (ur.) Diplomacija in Slovenci, 9 – 38. Celovec : Tiskarna Drava.
22. Kaufmann, Johan (1996) Conference Diplomacy. An Introductory Analysis. Macmillan Press Ltd, London
23. Likar, Beti (2000) Diplomatska korespondenca. Pravila in dileme sodobne komunikacije. Specialistično delo. FDV, Ljubljanja
24. Lord Gore-Booth, ur. (1995) Satow's Guide to Diplomatic Practice. Longman, London
25. Mansbach, Richard W. in Vosquez, John A. (1981) In Search of Theory. A New Paradigm for Global Politics. Columbia University Press, New York

26. Maresca, Adolfo (1991) Dizionario Giuridico Diplomatico. Giuffrè Editore, Roma
27. Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenija (2000) Poročilo Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije. MZZ RS, Center za raziskovanje, Ljubljana
28. Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenija (2001) Poročilo Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije. MZZ RS, Center za raziskovanje, Ljubljana
29. Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenija (2002) Poročilo Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije. MZZ RS, Center za raziskovanje, Ljubljana
30. Morgenthau, Hans J. (1995) Politika med narodi. Borba za moč in mir. DZS, Ljubljana.
31. Murty, B. S. (1989) The International Law of Diplomacy. The Diplomatic Instrument and World Public Order. New Haven Press, Dordrecht/Boston/London
32. Nicolson, Harold George (1988) Diplomacy. Institute for the Study of Diplomacy, Washington.
33. Osolnik, Marjan (1998) Diplomacija kot poklic. V Jazbec, Miran (ur.) Diplomacija in Slovenci, 122 – 139. Celovec : Tiskarna Drava.
34. Plantey, Alain (2000) Principes de diplomatie. Editions A. Pedone, Paris
35. Plavšak, Kristina (2001) Diplomati v službi države in javnosti. Piar 7(2), 20
36. Plavšak, Kristina (2002) Communicative Diplomacy for 3rd Millenium: Soft Power of Small Countries Like Slovenia? V Journal of Political Marketing. The Harwarth Press, Binghamton, New York
37. Plavšak, Kristina (2003) Sodobna diplomacija v trendih globalnega komuniciranja: Komunikativna moč malih držav? Teorija in praksa: Zbornik prispevkov Slovenski politološki dnevi 2003, Ljubljana (V tisku)
38. Plischke Elmer (1986) Diplomat in Chief. The President at the Summit. Praeger, New York

39. Polak, Klemen (2000) Lobiranje v Evropski uniji kot instrument uveljavljanja nacionalnih interesov Slovenije. Diplomsko delo. FDV, Ljubljana
40. Potočnik, Urška (2002) Komunikacijski vidiki delovanja Ministrstva za zunanje zadeve Republike Slovenije, Diplomsko delo. FDV, Ljubljana
41. Roskin, Michael G. (1995) Countries and Concepts. An introduction to comparative politics. Prentice Hall, New Jersey
42. Salmon, Jean (1994) Manuel de droit diplomatique. Précis de la Faculté de Droit de l'Université Libre de Bruxelles, Bruxelles
43. Serjanik Sraka, Nada (1997) V Chang Alan, Vulencic Jana (ur.) The Image, the State and International Relations. London : London School of Economics and Political Science.
44. Serjanik Sraka, Nada (1998) Kako komunicira država z mednarodnimi javnostmi : Primer Slovenije. V : Teorija in praksa 4/1998, FDV, Ljubljana
45. Shafritz, Jay M.; Williams, Phil; Calinger, Ronald S. (1993) The Dictionary of 20th Century World Politics. Henry Holt Reference Book, New York
46. Simoniti Iztok (1995a) Specialne misije. Teorija in praksa, Ljubljana
47. Simoniti Iztok (1995b) Multilateralna diplomacija. Teorija in praksa, Ljubljana
48. Simoniti, Iztok (1994a) Diplomatsko pravo. Teorija in praksa, Ljubljana
49. Simoniti, Iztok (1994b) Diplomatsko pravo. V : Teorija in praksa 1994, Ljubljana ; str. 535 – 557
50. Splichal, Slavko (1997) Javno mnenje. FDV, Ljubljana
51. Stearns, Monteagle (1999) Talking to Strangers: Improving American Diplomacy at Home and Abroad. Princeton University Press, New Jersey.
52. Širnik Boštjan (2002) Diplomacija XX. Stoletja, Bistvene spremembe v diplomaciji v dvajsetem stoletju. Diplomsko delo. Trzin
53. Tajkovski, Georgi (1990) Diplomatski protokol. Nova, Beograd

54. Vukadinović, Radovan (1994) Diplomacija. Strategija političnih pogajanj. Consulting, Ljubljana
55. Zartman, William I. in Berman, Maureen R. (1982) The Political Negotiator. Yale University Press, New Haven and London
56. Ziring, Lawrence; Olano, Jack O.; Olton Roy (1995) International Relations: A political Dictionary. ABC-CLIO, Sanata Barbara, California

PRIMARNI VIRI

1. Ustava Republike Slovenije, ČZ Uradni list Republike Slovenije (1992), Ljubljana
2. Zakon o zunanjih zadevah (ZZZ-1), Uradni list RS št. 45/2001 (stran 5068)
3. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona za zunanje zadeve (ZZZ-1A), Uradni list RS št. 78/2003 (stran 11618)
4. Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih
5. Dunajska konvencija o konzularnih odnosih
6. Konvencija o specialnih misijah
7. Vienna Convention on the Law and Treaties

OSEBNI POGOVI

- Pogovor z Jožico Hedl, višjo svetovalko za diplomatski protokol, Ministrstvo za zunanje zadeve, Ljubljana, 10. oktober 2003
- Pogovor z Bojanom Dolencem, vrhovnim sodnikom in nekdanjim pravnim sodelavcem v Državnem zboru RS, Ljubljana, 20. oktober 2003

PRILOGA

DIPLOMATSKO KOMUNICIRANJE V PRAVNI AKTIH

DUNAJSKA KONVENCIJA O DIPLOMATSKIH ODNOSIH

Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih je multilateralni dogovor, ki je nastal pod okriljem Združenih narodov in je sedaj operativna norma v diplomaciji in diplomatskih odnosih. Ta konvencija je prva sprejemljiva mednarodna revizija teh praks po Dunajskem kongresu iz leta 1815. (glej Shafritz 1993: 697)

Konvencija se je zaključila 18. aprila 1961 na Dunaju. V veljavo je stopila 24. aprila 1964. Registrirana je bila 24. junija 1964 (No. 7310). Leta 1998 je njen status bil sledeč: 81 prvotnih podpisnic⁴⁹ (med njimi tudi Jugoslavija 18. 2. 1961) in 177 članic. Slovenija je, kot naslednica SFRJ, konvencijo ratificirala 6. julija 1992.

Svoboda komunikacije (1. odstavek 27. člena)

Bistvena dolžnost sprejemne države in osnovna pravica misij je bila zagotovljena s tajno komunikacijo s 1. odstavkom 27. člena dunajske konvencije o diplomatskih odnosih, ki pravi sledeče:

Država sprejemnica dovoljuje in varuje svobodo občevanja misije v vse uradne namene. Pri občevanju z vlado in z drugimi misijami in konzulati države pošiljateljice, ne glede na to kje so, sme misija uporabljati vsa primerna komunikacijska sredstva, tudi kurirje ter kodirana ali šifrirana sporočila. Oddajno radijsko postajo pa sme misija postaviti in uporabljati le s privoljenjem države sprejemnice. (Simoniti, 1994a: 36)

Nedotakljivost uradne komunikacije (2. odstavek 27. člena)

Uradna korespondenca misije⁵⁰ je nedotakljiva. Z uradno korespondenco je mišljena vsa korespondenca, ki se nanaša na misijo in njene funkcije. (Simoniti, 1994a: 36)

⁴⁹ Ta podatek navaja večina virov (npr. Shafritz, 1993:697 in Salmon, 1994:9), Eileen Denza pa v Diplomatic Law ločeno navaja države udeleženke »Članice dunajske konvencije o diplomatskih odnosih« (61 podpisnic, 177 članic), »Izbirni protokol dunajske konvencije o diplomatskih odnosih, ki zadeva pridobivanje državljanstva« (19 podpisnic; 48 članic; Slovenija ni članica) in »Izbirni protokol dunajske konvencije o diplomatskih odnosih, ki zadeva obvezno urejanje sporov« (30 podpisnic; 61 članic).

⁵⁰ Frazo »official correspondence of the mission« je v komisiji za mednarodno pravo predlagal g. Alfaro, ki je razložil to kot » /.../ korespondenco veleposlaništva, ki je namenjena uradu poslaništva ali drugim avtoritetam matične države, ali korespondenca med veleposlaništvom in konzulati v sprejemni državi.« (Denza: 1998, 183)

DUNAJSKA KONVENCIJA O KONZULARNIH ODNOSIH

Konvencija je bila sestavljena leta 1963 na konferenci Organizacije združenih narodov na Dunaju in je v veljavnost stopila leta 1967. S to konvencijo je reguliran največji del vprašanj, ki so jih dotlej reševali z bilateralnimi sporazumi (konzularne konvencije) glede kariernih in častnih konzulov, njihovih uradov, pravic in obveznosti sprejemne države in države pošiljateljice, statusa konzularnih funkcionarjev in konzularnih uslužbencev. Komuniciranje obravnava 35. člen:

Svoboda komunikacije (1. odstavek 35. člena)

Država sprejemnica dovoljuje in varuje svobodo občevanja konzulata za vse uradne namene. Pri občevanju z vlado in z drugimi misijami in konzulati države pošiljateljice, ne glede na to kje so, sme konzulat uporabljati vsa primerna komunikacijska sredstva, vključno diplomatske in konzularne kurirje, diplomatske in konzularne pošiljke ter kodirana ali šifrirana sporočila. Oddajno radijsko postajo pa sme misija postaviti in uporabljati le s privoljenjem države sprejemnice. (Simoniti, 1994a: 60)

Nedotakljivost uradne komunikacije (2. odstavek 35. člena)

Uradna korespondenca konzulata je nedotakljiva. Z uradno korespondenco je mišljena vsa korespondenca, ki se nanaša na misijo in njene funkcije. (Simoniti, 1994a: 60)

KONVENCIJA O SPECIALNIH MISIJAH

Konvencija o specialnih misijah je bila sestavljena v okviru Organizacije združenih narodov (16. decembra) 1969 v New Yourku in je stopila v veljavo leta 1985. Rešuje vsa vprašanja, ki se nanašajo na pošiljanje, sprejemanje in delo specialnih misij. V veliki meri se naslanja na Dunajsko konvencijo o diplomatskih odnosih iz 1961. Svobodno komunikacijo obravnava 28. člen, pri čemer so prvi trije odstavki pomembni za obravnavano temo.

Svoboda občevanja (komuniciranja) (1. odstavek 28. člena)

Država sprejemnica dovoljuje in varuje svobodno občevanje specialne misije⁵¹ v vse uradne namene. Pri občevanju z vlado države pošiljateljice, njenimi diplomatskimi misijami, konzularnimi predstavništvi in njenimi drugimi specialnimi

⁵¹ »Specialna misija pomeni začasno misijo, ki predstavlja državo in jo posamezna država pošilja v drugo državo z njenim soglasjem, da bi se pogajala o določenih vprašanjih ali da bi se izpolnila določena naloga.« (1. a člen Konvencije o stalnih misijah)

misijami ali z deli svoje specialne misije, kjer koli so, sme specialna misija uporabljati vsa primerna komunikacijska sredstva, tudi kurirje ter kodirana ali šifrirana sporočila. Oddajno radijsko postajo pa sme misija postaviti in uporabljati le s privoljenjem države sprejemnice. (Simoniti, 1995a: 59)

Nedotakljivost uradne komunikacije (2. odstavek 28. člena)

Uradna korespondenca specialne misije je nedotakljiva. Z uradno korespondenco je mišljena vsa korespondenca, ki se nanaša na misijo in njene funkcije. (Simoniti, 1995a: 59)

Uporaba komunikacijskih sredstev (3. odstavek 28. člena)

Kadar je v praksi to mogoče uporablja specialna misija komunikacijska sredstva, vključno diplomatsko pošiljko (valizo) in kurirje stalne diplomatske misije države pošiljateljice. (Simoniti, 1995a: 59)

DUNAJSKA KONVENCIJA O PREDSTAVLJANJU DRŽAV V NJIHOVIH ODNOSIH Z MEDNARODNIMI ORGANIZACIJAMI UNIVERZALNEGA ZNAČAJA

Konvencija o predstavljanju držav v njihovih odnosih z mednarodnimi organizacijami univerzalnega značaja je bila podpisana na konferenci Organizacije združenih narodov na Dunaju leta 1967. Na nov način kodificira norme mednarodnega prava, ki se navezujejo na multilateralno diplomacijo, obveznosti države gostiteljice, pravice in obveznosti misij držav članic in držav (s statusom) opazovalk in ureja še številna druga vprašanja, ki se nanašajo na te odnose. Do sedaj še ni doseženo potrebno število (35) ratifikacij, da bi stopila v veljavo.

Svoboda občevanja (komunikacije) (1. odstavek 27. člena)

Država gostiteljica (sedeža) dovoljuje in varuje svobodo občevanja misije v vse uradne namene. Pri občevanju z vlado države pošiljateljice, z njenimi stalnimi diplomatskimi misijami, konzulati, stalnimi misijami, stalnimi misijami opazovalcev, specialnimi misijami, delegacijami in delegacijami opazovalcev ne glede na to kje so, sme misija uporabljati vsa primerna komunikacijska sredstva, vključno s kurirji in kodirana ali šifrirana sporočila. Oddajno radijsko postajo pa sme misija postaviti in uporabljati le s privolitvijo države gostiteljice (sedeža). (Simoniti, 1995b: 73)

Nedotakljivost uradne komunikacije (2. odstavek 27. člena)

Uradna korespondenca misije je nedotakljiva. Z uradno korespondenco je mišljena vsa korespondenca, ki se nanaša na misijo in njene funkcije. (Simoniti, 1995b: 73)